

Intuitiota etsimässä

Intuition ominaisuudet ja kehittäminen luovassa prosessissa

Elli Alasaari

Pro gradu -tutkielma

Graafisen suunnittelun koulutusohjelma

Lapin yliopisto

Kevät 2020

Tiivistelmä

Intuitiota etsimässä – Intuition ominaisuudet ja kehittäminen luovassa prosessissa

Elli Alasaari

Graafisen suunnittelun koulutusohjelma

Pro gradu -tutkielma

78 sivua, 1 liite

Kevät 2020

Lapin yliopisto

Ohjaajat: Mari Mäkiranta ja Jukka Kiviniemi

Tutkimukseni aihe on intuition ominaisuudet ja kehittäminen luovassa prosessissa. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa tutkin intuitiota oman subjektiivisen kokemukseni kautta. Aineisto on tutkimuksen taiteellisen produktion aikana kirjoittamani 16-sivuinen työkentelypäiväkirja. Tutkin aineistoani fenomenografisen analyysin kautta muodostaen sen avulla intuitiivisen toiminnan edellytyksiä kuvaavia merkityskategorioita. Tutkimuksen tulkintaosiossa pohdin intuitiivisen toiminnan ominaisuuksia sekä sitä, onko intuitiota mahdollista kehittää.

Tutkimuksen tarkoitus on purkaa auki intuition käsitettä sekä saada aikaan intuition liittyvää keskustelua muotoilu- ja taidealoilla. Tutkimuksen analyysiosiossa muodostan kahdeksan intuitiivisen toiminnan edellytyksiä kuvaavaa merkityskategoriaa, joiden pohjalta erittelen kolmetoista intuitiivista toimintaa kuvaavaa ominaisuutta. Tutkimuksen johtopäätökset ovat: (1) Intuitio on monien ominaisuuksien yhteisvaikutusta (2) Läsnaolo on yksi intuition kokemisen muodoista sekä (3) Intuitiota on mahdollista kehittää.

Avainsanat: Intuitio, hiljainen tieto, luovuus, aineistolähtöinen analyysi, fenomenografia, subjektiivinen tutkimus, valokuvaus

Intuitiota etsimässä
Intuition ominaisuudet ja kehittäminen luovassa prosessissa

Elli Alasaari
Pro gradu -tutkielma
Graafisen suunnittelun koulutusohjelma
Lapin yliopisto
Kevät 2020
Ohjaajat: Mari Mäkiranta ja Jukka Kiviniemi

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

*tietoisuus kiiruhtaa edeltä
tiedottomuuden porteille
katsoo raoista sen valoon
mut ei uskalla astua sisälle*

*astuu itse tien sivun
antaa aistien, mielen ja ruumiin
ensin mennä sisälle
sillä hän pelästyy sen outoa valoa
eikä suostu antautumaan sen katseelle*

*tietoisuus sinä et ole yksin
et ole, et ole
kulkekaamme yhdessä porttien yli
kulkekaamme yhdessä*

Joose Keskitalo: Tietoisuus, Julius Caesarin anatomia, 2017

1	Ensiaskleet kohti intuitiota	3
1.1	Loogisen ajattelun aukkoja täyttämässä	4
1.2	Tutkimuspolku pähkinänkuoressa	7
1.3	Tee se itse – tutkimuksen taiteellinen produktio	10
2	Intuition tarkastelun välineitä	13
2.1	Raamit intuition käsitteelle	14
2.1.1	Intuitio – mitä se oikein on ja mistä se tulee?	15
2.1.2	Maaailman luomista – intuitio ja luovuus aivoissa	17
2.1.3	Intuitio luovan työskentelyn tukena	19
2.1.4	Intuition tutkimisen mahdollisuudet ja mahdottomuudet	21
2.2	Fenomenografinen analyysi – käsityksiä tutkimassa	23
2.3	Itse reflektio tutkimuksen kulmakivenä	25
2.4	Taide tutkimuksen lähtökohtana	28
3	Tutkimusmatkalla intuition	30
3.1	Luovan prosessin vaiheet	31
3.2	Intuitiivisen toiminnan edellytykset	33
3.2.1	Merkityksellisyyskokemus	33
3.2.2	Vuorovaikutuksellisuus	34
3.2.3	Luottamus	36
3.2.4	Empatia	38
3.2.5	Itsetunto	40
3.2.6	Kehittymisen kokemus	43
3.2.7	Toimintaa tukevat työkalut ja olosuhteet	46
3.2.8	Läsnäolo intuition ilmenemismuotona	48
3.3	Synteesi eli kuinka saada ote intuitiosta	53
3.3.1	Intuition ominaisuudet	53
3.3.2	Intuition kehittäminen	58
4	Intuitio avautuu	61
4.1	Johtopäätökset	62
4.2	Antautukaa intuitiolle!	64
	Lähdeluettelo ja liitteet	66
	Lähdeluettelo	67
	Liitteet	70

1 Ensiaskelleet kohti intuitiota

1.1 Loogisen ajattelun aukkoja täyttämässä

1.2 Tutkimuspolku pähkinänkuoressa

1.3 Tee se itse – Tutkimuksen taiteellinen produktio

1 Ensiaskeleet kohti intuitiota

1.1 Loogisen ajattelun aukkoja täyttämässä

Päädyin intuition pariin mitenpä muutenkaan kuin varsin intuitiivisesti. Pro gradu-ni aihe leijaili ilmassa vuosikausia, kunnes graduohjaajani löysi paperin reunaan tihrustamani sanan “intuitio” monien muiden sanojen joukosta. Olin pohdiskellut muun muassa tekijälähtöistä suunnittelua, kokemuksellisuutta ja hiljaista tietoa ja intuitio tuntui mahdollistavan näiden kaikkien käsittelemisen kerralla. En kuitenkaan vielä intuitiota aiheeksi valitessani osannut arvata, mitä minulla oli edessäni. Etenin nimittäin puolitietoisen tietoisesti juuri sitä kohti, mitä kohti minun tarvitsikin edetä – oman luovan työskentelyni ja henkilökoh-taisen intuitiioni ymmärtämistä.

Tutkielmani taiteellisena produktiona toimii toteuttamani valokuvausprojekti. Toteutin syksyllä 2018 pitkäaikaisen unelmani omalähtöisestä laajasta dokumentaaraisesta valokuvaprojektista, joka toimii tutkimukseni taiteellisena osiona. Aiheeksi muodostui ikääntyvien yksin asuminen ja projektiin osallistui yhdeksän ihmistä Rovaniemen alueelta. Tutustuin osallistujiin usean tapaamiskerran aikana ja toteutin heidän kanssaan sekä nauhoitetun haastattelun että kuvauksen heidän kotonaan. Pidin projektin näyttelyn helmikuussa 2019 Revontuli-ostoskeskuksessa Rovaniemellä. Toimin osittain yhteistyössä Suomen Punaisen Ristin Lapin piirin kanssa. Tutkielmani aineisto on tutkimuksen taiteellisen produktion aikana kirjoittamani 16-sivuinen työskentelypäiväkirja. Tutkimuksessani pyrin selvittämään, mit-

kä ovat intuitiivisen työskentelyn ominaisuudet luovassa prosessissa sekä onko intuitiota mahdollista kehittää.

Intuition tutkimisessa on olennaista selvittää ensin se, mitä intuitiolla itse asiassa tarkoitetaan. Puhekielessä intuition käyttö on hyvin kirjavaa ja termiin liitetään monenlaisia käsityksiä ja mielikuvia. Termi on määritelty yleisesti kuvaamaan kognitiivisen ongelman kokonaisvaltaista, oivaltavaa ratkaisua, jota on vaikea selittää loogisesti (Bastick 2003). Kognitiivinen toiminta on perinteisesti jaettu tietoiseen ja tiedostamattomaan ajatteluun ja intuitio on määritelty kuuluvaksi näistä jälkimmäisen kenttään. Tästä syystä intuition luonne on usein mielletty jotakuinkin mystiseksi. Tietoinen mieli on määritelty loogiseksi, analyttiseksi ja aika-paikka-orienteiseksi, kun taas tiedostamaton ajattelun on mielletty luovaksi, intuitiiviseksi ja assosiativiseksi. Sen sijaan, että tukeutuisin tutkimuksessani tähän kahtiajaotteluun tietoisesta ja tiedostamattomasta mielestä, puhun tietämisen eri tavoista: hiljaisesta ja eksplisiittisestä tiedosta. Intuitio on eräänlainen työkalu, joka liikkuu ja välittää tietoa näiden kahden tietämisen tavan välillä. Vaikka nyky-yhteiskunnassamme korostetaan loogista ajattelua, intuitio on luonnollinen ja monilta osin määrittävä osa ajatteluamme. Hiljainen ja ekplisiittinen tieto toimivat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja tarvitsemme niitä sekä arkisessa elämässä että luovassa ongelmanratkaisussa. Bastickin sanoin: *“Intuition is needed to guide the blind steps of logic and*

give purpose to this direction (Mt. 2003, 3).”

Intuitio on vahvasti yksilöllinen ja subjektiivinen kokemus, minkä vuoksi myös sen subjektiivinen käsitteleminen on perusteltua. Tutkimuksessani syvennyn omaan kokemukseeni intuitiosta sen kaikessa kirjavuudessaan. Käsittelem aineistoa, eli taiteellisen projektini työskentelypäiväkirjaa, fenomenografisen analyysin avulla. Fenomenografia tutkii ihmisten käsityksiä ilmiöistä. Tarkastelen siis omia käsityksiäni intuitiosta ja luovasta tekemisestä projektissani. Muodostan aineistosta erittelemieni käsitysten pohjalta merkityskategorioita, jotka kuvaavat intuitiivisen toiminnan edellytyksiä. Nykyaikainen tekijä-tutkijarooli rikkoo käsitystä siitä, että tutkijan tulisi olla tutkimuksensa ulkopuolella (Anttila 2005, 63). Tällaista tutkimusotetta käytettäessä on mahdotonta pyrkiä puhtaaseen objektiivisuuteen, tosin nykyään tunnustetaan kaiken tutkimuksen olevan jossain määrin subjektiivista. On ravistelevaa ajatella, että tutkijan ei tarvitse lähteä tutkimusaihetta etsiessään omaa kokemustaan, toimintaansa ja mieltään pidemmälle. Tässä tutkimuksessa en pyri häivyttämään subjektiivisuuttani tutkijana, mutta tiedostan sen mahdollisimman hyvin sekä panostan argumentointiin ja itsereflektioon kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Olennaista on erottaa kokemus ja tutkimus toisistaan siinä määrin missä se on mahdollista.

Tutkimukseni kohdistuu taiteen tekemisen objektin (teos) sijaan taiteelliseen prosessiin, jota on tutkittu yleisesti vähemmän.

Taiteen ja muotoilun tutkimuskentällä on paljon välineitä taiteen vastaanottamista ja tulkintaa varten, mutta tekijän näkökulmaa, kokemuksellisuutta ja sisäisiä prosesseja tutkiva metodologia on vielä alkutekijöissä. Toki kokemuksellisuudessa on omat haasteensa – se on usein ainutkertaista ja vaikeasti käsitettävissä ja sanallistettavissa olevaa. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei sitä kannattaisi ja pitäisi tutkia. Prosessi merkitsee kehittymistä ja muuttumista. Luovassa prosessissa – ja tutkimuksessa – sisällöt ja tavoitteet usein muuttuvat projektin edetessä ja saavat erilaisia painopisteitä. Erityisesti taiteellisessa tutkimuksessa on hyvä tiedostaa, että tutkittava ilmiö jää aina kokonaisuudessaan kaikkien kokemus-, tietämis- ja hallintayritysten ulkopuolelle (Sava 1998, 108). Luova prosessi on epävarmuuden sietämistä – sen lopputulos on usein yllätys tekijälleenkin. (Anttila 2005, 110–112, 425, 522.)

Tiede ja taide mielletään usein vastakkaisiksi asioiksi samoin kuin järki ja intuitio koetaan toisensa poissulkevinä. Taide on luovaa, subjektiivista ja intuitiivista, tiede taas objektiivista, rationaalista ja teoreettista. Taiteellinen tutkimus toki poikkeaa perinteisestä tieteellisestä tutkimuksesta. Se on uudenlaista pohtimista, hahmottamista ja asioiden avaamista. Luovan ajattelun ja intuition tuottama tieto on peräisin omista sisäisistä tuntemuksista, elämyksistä, kokemuksista ja oivalluksista. Siinä missä intuitio on yleensä ns. subjektiivisesti oikein, se ei aina ole ulkopuolisin termein määritelty-

nä oikeaa tai tarkkaa tietoa. Kuten intuitio ja sanaton tieto, taide on usein tietämisen tapa. Siinä missä intuitiivinen tieto löytyy kehollisuudesta ja tunteista, taiteen tieto on kytketty sen prosesseihin ja tuotoksiin. Syventymällä omaan taiteelliseen prosessiini kehitän ennen kaikkea ymmärrystäni henkilökohtaisesta intuitiivisesta ja luovasta toiminnastani, mutta tutkimustuloksiani

esimerkiksi intuition kehittämismahdollisuuksista on mahdollista hyödyntää myös laajemmin. Vähintäänkin pyrin saamaan aikaan kaivattua keskustelua intuition ja hiljaisen tiedon merkityksestä luovassa toiminnassa. Yhtä lailla kuin tarvitsemme sekä tiedettä että taidetta, emme voi toimia tehokkaasti ilman järjen ja intuition vuorovaikutusta. (Anttila 2005, 2, 63.)

1.2. Tutkimuspolku pähkinänkuoressa

Tutkimukseni on aineistolähtöinen tutkimus, jonka lähtökohtana toimii oma taiteellinen työskentelyni eli toteuttamani valokuvaprojekti. Tutkimuksessa pyrin selvittämään, mitkä ovat intuitiivisen työskentelyn ominaisuudet luovassa prosessissa sekä onko intuitiota mahdollista kehittää. Ensimmäiseen kysymykseen etsin vastausta aineistosta esiin nostamieni merkityskategorioiden kautta ja toista kysymystä pohdin aineiston tulkintavaiheessa.

Tutkittava aineisto koostuu 16-sivuisesta työpäiväkirjasta, jota kirjoitin 7.9.–17.12.2018 valokuvaprojektini ohella. Aineisto käsittelee projektiani sen aloittamisen ja osallistujien tapaamisen osalta. Työpäiväkirjassa kuvailen kohtaamisia projektin osallistujien kanssa sekä tapaamisten aikana ja jälkeen heränneitä omia kokemuksiani. Kirjoittaessa keskityin erityisesti projektin etenemiseen, omiin tuntemuksiini ja kokemuksiini sekä minun ja osallistujien toimintaan vuorovaikutuksessa. Työskentelypäiväkirja toimi myös työvälineenä projektini reflektoinnissa ja kehittämisessä. Kaikki aineisto on alun perin tekstimuotoista, ei siis esimerkiksi litteroitua.

Kirjoitin työpäiväkirjan muistiinpanoja satunnaisesti, yleensä ajatuksia herättäneiden tapaamisten jälkeen. Kuvailin asioita usein melko yleisellä tasolla ja jätin tapaamisten yksityiskohdat vähemmälle tarkkailulle. En kirjannut muistiinpanojani ylös tapaamisten aikana introspektiivisesti, vaan välittömästi tai yleensä päivä tai pari niiden jälkeen retrospektiivisesti. Tiedostan, että

tämä menetelmä sisältää jo itsessään jonkin verran valikointia ja tulkintaa. Kirjoitin muistiinpanoni päiväkirjamaisesti miettimättä, olisivatko ne tutkimuksellisesti hyödyllisiä. Pyrin kirjoittamaan ylös asioita, jotka tuntuivat tärkeiltä ja oleellisilta ennen kaikkea prosessin ja työskentelyni kannalta. Samalla pyrin siihen, että aineistosta muodostuisi mahdollisimman kattava. (Anttila 2005, 224, 424.)

Analysoin aineistoani fenomenografisella metodilla. Fenomenografia tutkii käsityksiä, eli sitä, miten ympäröivä maailma ilmenee ja rakentuu ihmisten tietoisuudessa ja arkiajattelussa. Metodi sopii otollisesti intuition tutkimiseen, sillä intuitio on vahvasti subjektiivinen ilmiö, joka on pitkälti kiinni henkilökohtaisissa kokemuksissa ja käsityksissä. Fenomenografian avulla tutkin omia käsityksiäni intuitiosta. Tutkimukseni johtopäätökset ovat suoraan yleistettävissä ainoastaan minuun, vaikkakin käsitysten intersubjektiivisuuden perusteella niistä voi löytää myös yleistettäviä tiedon jyvii. Olen muodostanut tässä tutkimuksessa käytetyn fenomenografisen analyysimallin Laineen (2010), Järvisen & Järvisen (2000) sekä Häkkisen (1996) teorian pohjalta (kuvio 1). Käytän analyysissäni horisontaalista kategoriointia, mikä tarkoittaa sitä, että merkityskategoriat ovat hierarkkisesti tasavertaisia niin tärkeydeltään kuin tasoltaan. Ainoastaan viimeinen merkityskategoria eli läsnäolo poikkeaa muista kategorioista sillä, että sen kohdalla siirrytään intuition edellytyksistä itse intuition kokemukseen ja

näin ollen se toimii muiden kategorioiden yläkategoriana. Lisää fenomenografiassa kappaleessa 3.2 *Fenomenografinen analyysi*. (Syrjälä ym. 1994, 114–116; Laine 2010, 28.)

Fenomenografisessa analyysissä pyritään hahmottamaan laadullisesti erilaiset tavat käsittää tutkittavaa ilmiötä jakamalla aineisto yhtenäisiin kokonaisuuksiin eli merkityskategorioihin. Muodostin merkityskategoriat tarkkailemalla ja lukemalla aineistoa mahdollisimman avoimesti. Poimin ylös yksittäisiä huomioita ja yhdistelin niistä mielekkään tuntuisia kokonaisuuksia. Lopulta muodostin kahdeksan merkityskategoriaa, jotka kuvaavat intuitiivisen toiminnan edellytyksiä taiteellisessa projektissani.

Tulkintavaiheessa aineiston tarkastelua syvennetään ja havaintoja verrataan suhteessa kyseisen kohdeilmiön tieteellisiin käsityksiin. Analyysissä huomioidaan kon-

teksti sekä merkitysten intertekstuaalisuus. Tutkimukseni tulkintaosiossa keskityin merkityskategorioita yhdistäviin tekijöihin ja erittelin merkityskategorioista 13 kokonaisuutta, jotka kuvaavat intuitiivisen toimintani ominaisuuksia kyseisessä projektissa. Intuition kehittämisen kannalta sen ominaisuuksien ymmärtäminen on olennaista (Bastick 2003, 24).

Tutkimukseni päätäntöosiossa esittämäni johtopäätökset ovat: (1) Intuitio on monien ominaisuuksien yhteisvaikutusta (2) Läsäolo on yksi intuition kokemisen muodoista sekä (3) Intuitiota on mahdollista kehittää. Lopuksi pohdin intuitiivisen toiminnan kehittämismahdollisuuksia luovalla alalla. Tutkimukseni yleinen tarkoitus on purkaa auki intuition käsitettä sekä saada aikaan intuitioon liittyvää keskustelua muotoilu- ja taideoilla.

1. Tutkijan oman esiymmärryksen kriittinen refleksio (jatkuu koko tutkimuksen ajan)
2. Teoreettinen perehtyneisyys
3. Ilmiön rajaaminen ja aineiston hankinta
4. Aineiston lukeminen
 - aineisto kokonaisuutena
 - yhtäläisyydet ja erilaisuudet
 - yksilön suhde tutkittavaan ilmiöön
5. Kuvaus
 - tutkimuskysymyksen näkökulmasta olennaisen esiin nostaminen aineistosta
 - arkikieli, suorat aineistolainaukset
6. Analyysi
 - käsitteet kielellisen ilmaisun takana
 - merkityskokonaisuuksien jäsentäminen
 - tulkintaa vaativien tekstien tarkastelu
 - sisällön esittäminen tutkijan omalla kielellä
7. Synteesi
 - merkityskokonaisuuksien mahdollinen yhdisteleminen ja vertailu
 - teorian muodostus abstraktimmalla tasolla

1.3. Tee se itse – tutkimuksen taiteellinen produktio

Halusin valita taiteellisen produktioni aiheen ja ongelman tekijälähtöisesti eli luoda prosessin alusta asti itse. Produktion lähtökohtana minua kiinnostivat yhteiskunnalliset aiheet sekä näkymättömän visualisointi. Pohdiskelin käsityksiä kuvan tekijästä todellisuuden tallentajana vs. rakentajana (Stuart Hallin konstruktionistinen representaatio, ks. Seppänen 2005, 78) sekä valokuvaa yhteiskunnallisena merkitysten välittäjänä ja muutoksen alullepanijana. Motivaation lähteinä olivat oman mukavuusalueen ulkopuolelle astuminen sekä ihmisten kohtaaminen. Hiljalleen produktioni aiheeksi muodostui ikääntyvien yksin asuminen ja sen toteutusmuodoksi valokuvaprojekti.

Toteutin projektini syksyllä 2018. Olin suunnitellut produktiota alustavasti jo yli vuoden ajan ennen kuin aloitin sen toteuttamisen. Produktion aikatauluksi asetin syys–joulukuun 2018 ja pysyin aikataulusani hyvin. Kuvat otin ennen vuodenvaihdetta ja näyttelyn pidin helmikuussa 2019. Kokonaisuudessaan produktioon meni noin neljä kuukautta, minkä aikana työskentelin täysipäiväisesti.

Heti projektini alussa otin yhteyttä Suomen Punaisen Ristin Lapin piiriin. Toivoin, että saisin heidän kauttaan osallistujia, sillä olen itsekin toiminut SPR-ystävänä ikääntyneille. SPR halusikin mielellään olla mukana ja he ehdottivat projektiini osallistujia. Näistä ehdokkaista kukaan ei lopulta päätenyt osallistujaksi, mutta päätimme kuitenkin järjestää näyttelyni SPR:n ys-

täväviikon aikaan. Tämän lisäksi näyttely oli esillä SPR:n ystäväjuhlassa Jyväskylässä toukokuussa 2019. SPR myös osti valokuvani ystävätoimintansa käyttöön niiden osallistujien osalta, jotka siihen antoivat luvan. Projektin yhdeksän osallistujaa löysin kyselemällä Facebookin Rovaniemen Puskaradio -ryhmästä. Osallistujat olivat yksin asuvia 62–94-vuotiaita naisia ja miehiä.

Halusin kaikkien yhdeksän osallistujan vaikuttavan projektin kehittymiseen sekä siihen, millaiseksi heidän osallistumisensa siinä muodostuisi. En halunnut asettaa yksityiskohtaisia tavoitteita, vaan pyrin siihen, että projekti etenisi kuvattavien mukaan. Tahdoin myös tutustua jokaiseen kuvattavaan ja tavata heitä useamman kerran ennen varsinaisia kuvauksia. Projektin luonne oli hyvin luottamuksellinen, sillä tapasin osallistujia heidän omassa kodissaan ja he jakoivat minulle usein henkilökohtaisia asioitaan. Ihmisten kohtaaminen ja heidän tarinoidensa kuunteleminen oli minulle hyvin tärkeää.

Yleensä joku muu oli ehdottanut minun ja osallistujan välistä tapaamista, joten minun tuli ensimmäisillä tapaamisilla selittää perusteellisesti, mitä olin tekemässä. Pyrin ilmaisemaan tavoitteeni mahdollisimman selkeästi. Osallistujat saivat rauhassa miettiä ensimmäisen tapaamisen jälkeen, halusivatko he tavata uudelleen ja osallistua projektiin. Mikäli halusivat, täytimme yhdessä sopimuksen, jossa kävimme läpi, mihin kaikkeen osallistuja suostuu ja mitä hänen kuvilleen saa tehdä. Suurin osa ta-

paamistani ihmisistä halusi osallistua projektiin, mutta muutama kieltäytyi ystävällisesti ensimmäisen tapaamisen jälkeen. Käsittääkseni syyt olivat henkilökohtaisia.

Tapaamiset menivät siten, että näimme osallistujan kotona. Juttelimme yleensä niitä näitä noin tunnin ajan ja tutustuimme toisiimme. Olin tavallisesti kuuntelijan roolissa ja minusta oli mukava kuulla ihmisten tarinoita. Muutamien vapaamuotoisten tapaamisten jälkeen toteutin osallistujien kanssa yhdellä tai kahdella kerralla äänitetyn haastattelun ja otin heistä kuvia yhdessä suunnittelemaamme tavalla. Tein haastattelun lähinnä "varalta" ja omaa työskentelyäni varten. Haastattelussa kysyin muun muassa, millaista haastateltavasta oli asua yksin ja millaisia ajanvietteitä hän harrasti. Myöhemmin päätin osallistujien suostumuksella käyttää otteita haastatteluista tekstimuodossa näyttelykuvien yhteydessä ja tekstit toimivat kuvia täydentävinä elementteinä. Tekstin alla luki osallistujan etunimi ja ikä. Osallistujat pysyivät siinä määrin anonyymeinä, että heidän sukunimiään ei julkaistu näyttelyn yhteydessä. Osa osallistujista ei halunnut olla tunnistettavissa, jolloin kuvissa ei näytetty heidän kasvojaan ja heidän etunimensä sijaan käytettiin lempinimeä.

Tavoitteeni oli tavata jokaista osallistujaa useita kertoja ja tutustua heihin kunnolla, mutta projektin kuluessa huomasin tämän tavoitteen haastavaksi. Olin varannut projektille liian vähän aikaa, jotta pääsisin niin syvälle luottamuksen tasolle kuin olin

toivonut. Niinpä koin muotokuvien jäävän hieman pinnallisiksi eivätkä ne olleet niin dokumentaarisia, kuin olin suunnitellut. Haastattelutekstit olivat kuitenkin tukemassa kuvien tarinaa ja näyttelystä muodostui mielekäs kokonaisuus.

Halusin pitää näyttelyn tavallisen galleriatilan sijaan julkisessa tilassa, jotta mahdollisimman moni näkisi sen myös sattumalta. Näyttelytiloissa yleisö on yleensä varsin rajallinen ja rajattu. Minulle oli tärkeää, että yleisö oli laaja, sillä taustalla oli ideaali tavoite siitä, että se vaikuttaisi ihmisiin jollain tapaa. Keväällä 2019 yhteiskunnassa puhuttiin paljon vanhustenhoidon ongelmista, mutta huomasin, ettei ikääntyneiden omia ääniä tuotu esille. Osittain näiden ajatusten pohjalta pyrin tuomaan osallistujien ääniä esiin oman näyttelyni kautta, vaikka näyttelyn aihe ei ollutkaan vanhustenhoito. Kuvat tietysti välittävät myös omaa ääntäni ja positiotani kuvaajana. Näyttely oli esillä muutama viikon ajan ja tänä aikana nimiä vieraskirjaan kertyi reilut parisataa. Vieraskirjan kommentit olivat valtaosin positiivisia.

Näin jälkepäin olen tyytyväinen projektiin, vaikka haukkasinkin sen kohdalla vähän liian ison palan. Olen iloinen, että haastoin itseäni, mutta tapani mukaan olin myös itseäni kohtaan vaativa. Valitsin aiheen alun perin osittain siksi, etten halunnut suorittaa vain suorittamisen pakosta, mutta loppuvaiheessa myös omaehtoinen projekti kääntyi vaativuudessaan puurtamisen puolelle. Tein liikaa töitä ja myös uuvuin kovien tavoitteideni alla. Mielestäni

projekti oli kuitenkin onnistunut ja koin sen tärkeäksi ammatillisen kehitykseni kannalta. Uskallan nyt paremmin astua epämu- kavuusalueelleni ja kohdata tuntemattomia ihmisiä. Ihmisten kohtaaminen oli projek- tissani parasta, vaikka se välillä raskaaksi kävikin. Koen, että projektille olisi pitänyt varata enemmän aikaa, jotta olisin voinut ottaa mukaan enemmän osallistujia ja jotta

kohtaamiset olisivat kehittyneet syvemmik- si. Olisin toivonut myös monipuolisempaa osallistujaryhmää: vain yksi osallistujista oli mies. Tavoitteeni oli saada mukaan myös eri sosiaali- ja vähemmistöryhmien edustajia, mutta aikaresurssit eivät riittäneet tähän. Luovien projektien kohdalla tulee vain hy- väksyä, että jotain jää aina puuttumaan ja täydellisyyttä on turha yrittää tavoitella.

2 Intuition tarkastelun välineitä

2.1 Raamit intuition käsitteelle

2.1.1 Intuitio – mitä se oikein on ja mistä se tulee?

2.1.2 Maailman luomista – intuitio ja luovuus aivoissa

2.1.3 Intuitio luovan työskentelyn tukena

2.1.4 Intuition tutkimisen mahdollisuudet ja mahdottomuudet

2.2 Fenomenografinen analyysi – käsityksiä tutkimassa

2.3 Itsereflektio tutkimuksen kulmakivenä

2.4 Taide tutkimuksen lähtökohtana

2 Intuition tarkastelun välineitä

2.1 Raamit intuition käsitteelle

2.1.1 Intuitio – mitä se oikein on ja mistä se tulee?

Intuitio on määritelty ja määritellään edelleen mitä kirjavimmin tavoin. Jotkut tuomitsevat sen harhaiseksi hömpötykseksi, joka ei kuulu tieteen kenttään, kun taas toiset määrittelevät intuitiivisen tietämisen tiedon korkeimmaksi muodoksi. Koska intuitio-käsitteen käyttö on kirjavaa, sen auki purkaminen ja yksityiskohtainen käsittely on tarpeellista. 1978 Tony Bastick, intuition tutkija psykologian kentällä, kävi läpi kattavan aineiston intuitiota käsittelevää tieteellistä tekstiä ja muodosti niiden pohjalta 20 intuitioon liitettävää ominaisuutta. Näiden ominaisuuksien laaja ulottuvuus viittaa siihen, että intuitio on paljon merkittävämpi tekijä ihmistoiminnassa kuin mitä perinteisesti on ajateltu. Intuitio liittyy esimerkiksi vaistoihin, esisanalliseen toimintaan, luovuuteen sekä tunnetiloihin. Bastickin mukaan näiden ominaisuuksien kirjo ilmensi sitä, että intuitiivinen toiminta on niin perustavanlaatuaista, että sen voi käsittää psykofyysistä ajattelua ja toimintaa ohjaavaksi malliksi (Bastick 2003, 48).

Määrittelen intuition yleisesti tarkoittavan kokonaisvaltaista oivaltamista, jota on vaikea perustella loogisesti. Jokainen kokemus intuitiosta on yksilöllinen. Kokemuksia yhdistää kuitenkin intuitiivisen kokemuksen yllättävä, äkillinen tai hämmästyttävä ilmentyminen tajuntaan. Intuitiivista ymmärtämistä on vaikea perustella loogisesti; silti se tuntuu oikealta. Juurikin tunteet ja keholliset

kokemukset ovat vahvasti kytköksissä intuitiiviseen toimintaan. Intuitiota saattavat esimerkiksi edeltää kylmät väreet tai tunne siitä, että asiat osuvat kohdalleen. Intuitiivinen oivaltaminen koetaan myös lähes poikkeuksetta kokonaisvaltaiseksi: kauan pohdittu ongelma tuntuu yhtäkkiä selkeältä ja tiedämme, miten toimia. Intuition määrittelyssä ei ole hyödyllistä kiistellä siitä, millainen intuitiivinen kokemus on aitoa, vaan keskittyä tarkentamaan intuitiiviseen toimintaan liittyviä prosesseja sekä tarkastella sitä, miten yksilöt kokevat hyötyvänsä niistä. (Raami 2015, 48, 60.)

Pohjustan käsitykseni intuitiosta lähinnä psykologian ja filosofian tieteenaloihin. Olen myös perehtynyt intuitioon muotoilun ja luovien alojen kentällä siinä määrin missä olen löytänyt niihin liittyvää kirjallisuutta. Tutkimukseni tavoite ei ole määritellä intuitiota, mutta ilmiön auki purkaminen on välttämätöntä intuition tieteellisen käsittelyn kannalta. Tutkimuksessani keskityn intuition edellytysiin, ominaisuuksiin sekä mahdolliseen kehittämiseen. Tutkin kaikkia näitä intuition puolia oman intuitiivisen toimintani ja siihen liittyvien käsitysten lävitse. Jokainen ihminen käyttää intuitiota omalla tavallaan ja jokaisen intuitiivinen toiminta on ainutlaatuista. Käsityksiä tutkimalla on kuitenkin mahdollista löytää myös yhteisiä ominaisuuksia ja etsiä tapoja käsitellä intuitiota yleisemmällä tasolla.

Esittelen intuitiota aluksi Raamin (2015) määritelmän mukaisesti, joka pohjautuu lähinnä käsitykseen tietoisesta ja tiedos-

tamattomasta mielestä. Raamin mukaan intuitio sijoittuu näistä tiedostamattoman mielen puolelle. Mielestäni Raamin määritelmä antaa selkeän pohjan intuition perusteiden ymmärtämiselle, vaikka olenkin hänen kanssaan jonkin verran eri mieltä intuition määrittelyn suhteen.

Raamin mukaan intuitio on luonnollinen ja oleellinen osa ihmismielen toimintaa, sillä ihmisaivojen pohjimmainen luonne on intuitiivinen. Ihminen tarvitsee intuitiota jokapäiväisessä elämässä ja ilman sitä eläminen olisi vaikeaa tai jopa mahdotonta. Valtaosa tiedonkäsittelystä tapahtuu mielen tiedostamattomissa osissa. Ihmismieli vastaanottaa päivittäin niin paljon tietoa, että suurin osa siitä menee suoraan tietoisien mielen ohi tiedostamattoman käsittelyyn. Toisin kuin tietoinen ajattelu, intuitio pystyy käsittelemään samanaikaisesti valtavia määriä monista eri lähteistä tulevaa tietoa. Jossain tilanteissa intuitio on ylivoimainen päättelyyn nähden ja monimutkaisissa päättelytehtävissä sen merkitys on korvaamaton. Ajattelemme kuitenkin yleensä ensisijaisesti rationaalisen mielen kautta. Tietoisuus muokkaa herkästi todellisuutta vastaamaan mielessä vallitsevia käsityksiä. Biologi Gerald Edelmania epäsuorasti lainaten; tietoisuus kykenee taipumaan, kutistumaan ja joka jakautumaan, mutta se ei kestä säröä yhtenäisyydessä. (Raami 2015, 36, 90.)

Tietoinen mieli muodostaa "minän" ja pystyy käsittelemään todellisuutta aika-
paikka -ulottuvuuksien kautta. Tietoinen

mieli mahdollistaa itsereflektion ja metatason ajattelun. Siinä missä tietoinen mieli toimii käsitteellisiä representaatioita hyödyntäen ja on hidasta, analyttistä, kontrolloitua ja sääntöihin perustuvaa, tiedostamaton ajattelu perustuu havaintoihin, läsnäoloon ja aistimuksiin ja on nopeaa, automaattista, assosiativista ja vaivatonta sekä kykenee käsittelemään samanaikaisesti valtavia määriä tietoa. Kahtiajaottelustaan huolimatta Raami painottaa myös sitä, että aivojen tietoinen ja tiedostamaton osa eivät ole toistensa vastakohtia, vaan ne työskentelevät jatkuvasti yhdessä muodostaen toimivan pohjan ajattelulle. (Raami 2015, 36, 38.)

Siinä missä Raamin käsitys tietoisesta ja tiedostamattomasta on Freudin psykoanalyttista teoriaa mukaillen varsin kaksijakoinen, fenomenologi Thomas Fuchs näkee asian eri tavalla. Fuchsin mukaan tiedostamaton on kehollista ja toiminnallisesti muodostunutta. Tiedostamaton ei ole jotain piilossa psyyken sisällä olevaa, vaan se on kietoutuneena olemisen tapaan ja ilmenee suhteessa ympäristöön käytöksessä, asenteissa, kehollisuudessa ja vuorovaikutuksessa (Tirkkonen 2019, 34). Tähän ajattelumalliin liittyy käsitys kehon muistista: kokonaisuudesta ja kyvystä aistia, tuntea ja olla (Fuchs 2019, 17). Myös psykoanalyttikko Donald Winnicot paikantaa psyykkisen todellisuuden kokemukselliseen ympäristöön, eikä vain kokijansa sisälle (Saarinen & Taipale 2019).

Tiedostamaton voitaisiin mieltää esitietoiseksi, joskin ulottuvilla olevaksi.

Tiedostamaton ohjaa sitä, mitä pystymme näkemään itsestämme ja maailmasta. Se voidaan nähdä toimintamme sokeina pisteinä: tiedostamattomina toimintamalleina, puheen ja toiminnan lipsahduksina ja asioina, joita ei haluta ymmärtää. Mieli reagoi omiin sisäisiin ristiriitoihinsa olemalla suostumatta näkemään tai hyväksymään niitä. Tiedostamaton on poissaoloa läsnäolossa, kun ei tiedetä eikä halutakaan tietää. Myös unohtaminen on ihmisyksyyden toiminnalle tärkeää. Tämän teorian mukaan tietoisuus siis piilottaa itseään itseltään. Teoria antaa myös mahdollisuuden tiedostamattoman ymmärtämiselle. Sen mukaan kokemuksen eri kerroksia ja omassa käytöksessä ilmeneviä tiedostamattomia puolia on mahdollista ymmärtää. (Fuchs 2019, 21.)

Raamin lähtökohdassa ongelmallista on se, että mikäli intuitio kuuluu tiedostamattoman mielen kenttään, sen tietoinen käsittely on käytännössä mahdotonta. Sen sijaan, että tiedostamaton sijoittuisi syväle psyykeen, miellän sen tärkeäksi osaksi kehollista olemista. Tiedostamaton tieto ei ole näin ollen mystistä tietoa, vaan se perustuu vahvasti omaan henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan. Tietoisuuskään ei ole pelkkä tajunnan pintaraapaisu vaan oleellinen tiedon ja persoonan ilmenemismuoto (Fuchs 2019, 15). Intuitiivisen toiminnan sijoitan tietoisien ja esitietoisien kenttään. Tiedostamattoman ajattelun pohtiminen voi kuitenkin laajentaa yksilötasolla kykyä suhtautua kriittisesti ja luovasti omaan mieleen ja auttaa löytämään uusia tapoja

kokea, ajatella ja toimia (Ovaska 2019, 28).

Sen sijaan, että intuitiota käsiteltäisiin suhteessa ongelmalliseen jaotteluun tietoisesta ja tiedostamattomasta mielestä, voitaisiin vaihtoehtoisesti puhua eri tietämisen tavoista. Hiljaisen tiedon käsitteen kehittäjä, filosofi Michael Polanyi jakoi tiedon eksplisiittiseen eli käsiteltävään ja kohdennettuun (*explicit knowledge*), sekä hiljaiseen, muodostumattomaan tietoon (*tacit knowledge*). Kuten tietoisuuden ja tiedostamattoman kohdalla, myös hiljainen ja eksplisiittinen tieto ovat toisiaan täydentäviä ja toisilleen välttämättömiä. Polanyin mukaan hiljainen tieto on kuitenkin kaiken tiedon perusta. Se ei ole oikeastaan tietoa – se on tietämistä. Hiljainen tieto on kaiken läpäisevä tapa tietää, mikä ilmenee erityisesti toimintamme kautta sekä siinä, kuinka tiedämme jotain ilman, että osaamme perustella sitä loogisesti. Hiljainen tieto määrittellään usein kehon tiedoksi joka on hankittu kokemuksen, tekemisen ja aistimisen avulla, mutta esimerkiksi Hannele Koivunen määrittelee hiljaisen tiedon sisältävän *“kaiken geneettisen, ruumiillisen, intuitiivisen, myyttisen, arkkityyppisen ja kokemusperäisen tiedon, jota ihmisellä on, vaikka sitä ei voida ilmaista verbaalisin käsittein”*. (Koivunen 1998, 202–204.)

Käytän tutkimuksessani tätä määritelmää, jonka mukaan intuitio kumpuaa hiljaisesta tiedosta ja toimii yhdistelevänä ja oivaltavana tekijänä hiljaisen ja eksplisiittisen tiedon välillä. Hiljainen tieto on luonteeltaan tiedostamatonta ja siksi loogisen

käsittelyn ulkopuolella. Voimme ajatella sen koostuvan tiedosta, jonka olemme kehollisesti omaksuneet tai perineet geneettisen kehityksen myötä, jolloin se voidaan mieltää jopa kollektiiviseksi tiedoksi. Sen sijaan intuitio on eräänlainen subjektiivinen työkalu käsitellä ja ammentaa hiljaisen tiedon pohjatonta allasta ja tuoda sitä käsitettävän tiedon piiriin. Intuitio kuuluu siis osittain käsitettävään tajunnan piiriin, tosin ei yhtä vahvasti kuin vaikka tahto. Näin ollen sitä voidaan myös käsitellä ja jopa kehittää tietoisten menetelmien avulla (Koivunen 1998, 210). Intuitio vaatii loogisen kuilun ylittämistä: se liikkuu tietoisien ja tiedostamattoman, hiljaisen ja ekplisiittisen tiedon välillä ja yhdistelee näitä luoden jotain oivaltavaa ja uutta.

Bastick määrittelee intuition esitietoiseksi (Bastick 2003, 144.) Intuitio on psykofyysinen prosessi, jossa keho toimii resonoinavana keskuksena tunteille ja kokemuksille. Intuitio on vahvasti kytköksissä fyysiseen toimintaan, kuten tunteisiin, vaistoihin ja empatiaan (Mt., 51). Luova ongelmanratkaisuprosessi saa myös kehossa aikaan jännitettä, ja intuitiivinen oivallus tuo koko kehoon tyytyväisyyden tunnetta. Intuitiivinen henkilö osaa luoda tavoitteellista ”ahdistusta” (luova ongelma), joka purkautuu ongelmanratkaisussa eli intuitiivisessa prosessissa. Intuitiivisen ajattelun omaksuessaan ihminen käsittää myös koko kehonsa tietoa käsittelevänä ja tallentavana kokonaisuutena. Tunteet ja keholliset kokemukset toimivat intuition polttoaineena. Tietynlainen

havainto herättää yleensä tietynlaisia tunteita. Nämä ”tunnekimput” toimivat eräänlaisina muistikoukuina, kehollisen tiedon säilyttäjinä. Intuitiivisen tiedon on esitetty koodautuvan juuri tunteisiin, ja näin ollen intuitiiviseen tietoon voi päästä käsiksi tunnetilojen kautta (Mt., 135). Kaikki meistä tunnistavat varmasti tilanteen, jossa olemme *tunteeet* jonkin asian oikeaksi tai varmaksi ennen kuin olemme saaneet loogisen hyväksynnän asialle. Tunneherkät, omiin sisäisiin kokemuksiinsa nojaavat ihmiset ovat herkemmin myös intuitiivisia.

2.1.2 Maailman luomista – Intuitio ja luovuus aivoissa

Monet hiljaisen tiedon puoltajista pitävät sitä ainoana tapana tavoittaa asioiden ”todellinen olemus”. Maurice Marleay Pontyn mukaan ihmisen ruumiista löytyy ajattelua ja kieltä alkuperäisempi suhde maailmaan. Hänen mukaansa ”*välitön ruumiillinen olemassaolo on ensisijainen olemisen muoto*”. Tällä hän ei tarkoita tiedostamattomuutta – tietoisuus on jo kehossa. Jaan Kaplinskin mukaan käsitteellinen todellisuus on vallannut kokemusmaailman ja vaientanut luonnollisen, ei-käsitteellisen tietämisen tavan. Nämä ajatukset ovat mielenkiintoisia luovuuden käsitteen kannalta – yllätkö korkeatasoisiin, luoviin tuotoksiin paremmin välittömän, kehollisen tiedon kautta vai käsitteellisen, huippuunsa viritetyn tiedon kautta? Vaiko kuitenkin näitä yhdistellen? Luovuushan on pitkälti tunte-

mattoman varaan asettautumista: *“Luova yksilö kykenee näkemään uusia yhteyksiä, on valmis lähtemään löytöretkelle, vaikkei tiedä mitä tien päässä tai meren takana on odotettavissa* (Uusikylä 2003, 27).” (Koivunen 1998, 201–202.)

Jotta voisimme pohdiskella aihetta vielä syvemmin, uppoudutaan hetkeksi ihmisen aivojen toimintaan. Sikiöllä on tajunta jo kahden kuukauden iässä, mutta tästä tajunnasta puuttuu ajallisuus ja tilallisuus, eli se muodostuu puhtaasta kaaottisesta voimasta. Aivotutkija Matti Bergströmin mukaan tämä puhdas tajunta on ihmisen kaikkien kehittyneimpien ominaisuuksien, kuten luovuuden, perusta. Ihmissikiön aivotoinnin painopiste on aivorungossa, mistä se syntymän jälkeen alkaa siirtyä kohti aivokuorta. Aivojen limbinen järjestelmä toimii näiden kahden alueen välillä mahdollistaen niiden yhteisvaikutuksen. Ratkaisevaa on Bergströmin mukaan tajunta: *“Tärkeintä on, ettei aivokuori pysty hyödyntämään tietoresursseja ilman aivorungosta lähtevää aktiivointia: ei ole tietämistä ilman tajuntaa.”* (Koivunen 1998, 208–209.)

Koivunen toteaa, että luovuuden edellytys on voimakas tajunta kaikessa kaaottisuudessaan ja sattumanvaraisuudessaan (Mt., 215). Aivobiologia tukee ajatusta siitä, että luovuuden perusta olisi varhaislapsuudessa, jolloin aivotoinninta on aivorunkoon painottunutta. Tällä alueella ovat myös tunnetilojen säätelykeskukset. Lapsuudessa kehittyvät minuuden kokemus ja oma sisäinen maailma, joiden kautta tunne-elämä ja

suhtautuminen ympäristöön määrittävät. Lapsuudessa kaaosta jäsennetään vielä ilman aivojen kuoriosan kehittyneitä kontrolloita. Mielen sisäinen kaaottisuus vaatii välineitä, jotka liittyvät ihmisen luovaan kykyyn. Luovuus on siis olennainen työkalu tuntemattoman pelkoa vastaan. Uusikylän mukaan itseään toteuttava ihminen on samaan aikaan sekä kypsä aikuinen että leikkivä lapsi (Uusikylä 2003, 74). Ehkä aidossa, luovassa tekemisessä aikuisiälläkin näin ollen voidaan kokea paluuta lapsuuden turvalliseen, omaan maailmaan. (Koivunen 1998, 215.)

Psykoanalytikko Donald Winnicotin mukaan luovuus perustuu pohjimmiltaan kykyyn havainnoida ja muokata objektivista todellisuutta oman psyykkisen todellisuuden mukaiseksi. Winnicotin sanoin: *“Luovuus on jonkin sellaisen säilyttämistä läpi elämän, mikä alun perin kuuluu vauvan kokemukseen: kykyä luoda maailma”*. Maslowin mukaan itsensä toteuttaminen on synnynnäinen ihmisluonnon osa, jonka kulttuuri useimmiten tukahduttaa (Uusikylä 2003). Tietyt olosuhteet tukevat luovuutta, kuten haaveilu, leikki ja taiteellinen työskentely, kun taas toiset aktiviteetit edellyttävät mukautuvampaa, mekaanista otetta. Olennaista on, että lapsi saisi kokea ajatuksillaan ja teoillaan olevan väliä, jolloin hän pyrkii helpommin myös vaikuttamaan ympäristöönsä. Ihmiselämä on moninaista tasapainottelua luovuuden ja mukautumisen välillä: kumpaankaan ääripäähän painottuminen ei ole terveellistä. Kuitenkin

monet luovankin alan tekijät ovat päätyneet elämään jotakuinkin erillään intuitiivisesta luovuuden kokemuksesta ja avoimesta tavasta suhtautua tosiksi mieltämiimme asioihin. (Saarinen & Taipale 2019.)

Tutkimukset viittaavat siihen, että ajattelun kaksi eri tapaa jakautuvat eri aivopuoliskoille. Vasen aivopuolisko käsittelee lineaarista, rationaalista, analyttistä ja verbaalista ajattelua, kun taas oikea keskittyy luovaan, intuitiiviseen ja assosiatiiviseen ajatteluun (Bastick 2003, 188). Aivopuoliskot toimivat tietysti vuorovaikutuksessa keskenään. Ihminen on näin ollen *“taju-
nan voiman ja järjestyneen tiedon kohtauspiste”* (Koivunen 1998, 208). Ehkä tästä seuraa vastakkainasettelullinen ajattelu tietoisesta ja tiedostamattoman mielen, hiljaisen ja eksplisiittisen tiedon, luovuuden ja logiikan sekä tieteen ja taiteen välillä.

2.1.3 Intuitio luovan työskentelyn tukena

Ihmismieli vuorottelee luonnostaan hiljaisen ja eksplisiittisen tiedon välillä. Rationaalinen mieli voi parhaimmillaan käsitellä vain murto-osan vastaantulevasta tietomäärästä. Siinä missä se keskittyy tiettyyn valikoituun asiaan, mielen esitietoinen tai tiedostamattomampi osio toimii jatkuvasti taustalla keräten tietoa ympäristön tapahtumista. Intuitiota käytetään yleensä tilanteissa, joissa saatavilla olevaa tietoa on joko liian vähän tai päinvastaisesti liian paljon (Bastick 2003, 250). Ihmiselle on luontaista

ajatella ensin intuitiivisesti, mikä on nopeaa ja vaivatonta. Usein kuitenkin selittelemme intuition pois rationaalisilla ajatuksilla, sillä intuitiiviset ajatukset saattavat vaikuttaa omituisilta tai järjenvastaisilta. Ongelma ei usein ole se, ettemme kuulisimme intuition ääntä, vaan se, ettemme uskalla kuunnella sitä. (Raami 2015, 38, 103.)

Intuition hyödyntämisessä osana työskentelyä on tärkeää huomioida, että intuitio ei ole lineaarinen prosessi. Siinä missä looginen ajattelu toimii lineaarisesti edeten yhdestä asiasta toiseen, hiljainen tieto toimii paljon moniulotteisemmin. Hiljainen tieto on pitkälti kehollista tietoa, joka kerää ärsyksiä jatkuvasti joka suunnasta. Suuri osa näistä prosesseista on tiedostamattomia tai vähintäänkin esitietoisia. Intuitio kerää tietoa sekä ulkoisista että sisäisistä ärsyksistä ja yhdistelee näiden vuorovaikutuksessa syntyvää informaatiota. Intuitio hyödyntää pitkälti tietoa, jota yksilöllä jo on, luoden uusia assosiaatioita ulkoisten ärsykkeiden kanssa. Intuitiivisen prosessin esitietoinen luonne tulee hyväksyä: sitä ei voi etukäteen suunnitella tai jakaa loogisesti eteneviin osiin. Oivallus tulee yleensä silloin, kun tietoinen mieli on passiivisessa tilassa: esimerkiksi levon aikana, nukahtaessa tai toistuvan, automaattisen fyysisen harjoituksen aikana. Projektissani tavoittelin sitä, että asiat etenisivät mahdollisimman luonnollisesti, ilman pakottamista. Pyrkimällä olemaan ohjailematta projektin kulkua liikaa annoin enemmän tilaa myös intuitiivisen

toiminnan toteutumiselle. (Bastick 2003, 172, 352.)

Vaikka on ilmeistä, että intuition merkitys luovassa työskentelyssä on suuri, esimerkiksi monet perinteiset suunnittelumallit tukevat hyvin vähän intuitiivista ajattelua ja keskittyvät prosessin näkyvien vaiheiden avaamiseen ja ongelmanratkaisuun. Intuitiivisten kokemusten ymmärtämättömyys ja keskustelun puute muotoilun opetus kentällä johtavat siihen, että suunnittelijat eivät ymmärrä intuitiotaan tai osaa käyttää sitä luovissa prosesseissa. Usein muotoiluopiskelijat joutuvat kohtaamaan sisäiset luovat prosessinsa yksin ilman ulkopuolista tukea. Vaikka sisäisten ajattelumallien ulkopuolinen ohjailu on ongelmallista, myös sen huomioitta jättäminen voi olla haitallista. Monesti kaoottiselta vaikuttavien luovien prosessien hallitseminen voi tuntua aloittelevasta tai oppineemmastakin muotoilijasta ylitsepaisovalta tai ahdistavalta. Luovuuden kannalta sosiaalisen ympäristön tulisi olla hyväksyvä ja sellainen, jossa opiskelija uskaltaa huoletta kokeilla ja ottaa riskejä (Bastick 2003, 350). (Raami 2015, 100, 139.)

Intuitiiviset kokemukset voivat usein vaikuttavaa järjenvastaisilta ja suorastaan yliluonnollisilta. Kun tähän lisätään se, että tavat käsitellä ja arvioida intuitiota loistavat poissaolollaan muotoilukoulutuksessa, ei ole ihme, että monet opiskelijat pitävät intuitiivisia kokemuksiaan häpeällisinä. Voi kuitenkin olla valtava helpotus ymmärtää toimintansa taustalla olevia mekanismeja ja antaa tilaa intuitiivisille vaiheille. Monet

luovat tekijät tarvitsevat esimerkiksi ns. luovaa taukoa, jossa tietoinen mieli keskittyy yhteen monotoniseen tehtävään, esimerkiksi tiskien pesemiseen, jolloin tiedostamaton mieli ja intuitio saavat toimia rauhassa ja kypsytellä ideoita. (Raami 2015, 143.)

Muotoilun ammattilaisena pystyn haastavissakin tilanteissa luottamaan ammattitaitooni ja tunnen jo omat tapani työskennellä. Opiskelijalta nämä taidot kuitenkin helposti puuttuvat. Monet opiskelijat ovat kuvaileet luovan työskentelyn niin haastavaksi, että he harkitsevat säännöllisesti opintojensa keskeyttämistä. He kamppailevat jatkuvasti mukavuusalueensa rajoilla. Selvitäkseen haastavista tilanteista he ovat kehittäneet henkilökohtaisia metodeja ja rutiineja, jotka auttavat selviämään mutta saattavat aiheuttaa turhaa ahdistusta, tunnelukkoja ja esteitä aidolle luovuudelle. Joku saattaa esimerkiksi jättää työskentelyn aina viimeiselle hetkelle, koska luova prosessi tuntuu niin pelottavalta. Minusta ei ole ollut helppoa myöntää edes itselleni, että olen kokenut luovan prosessin ajoittain ongelmallisena tai ahdistavana, erityisesti opintojeni alkuvaiheilla. Tällainen ajattelu sai aikaan lähinnä häpeää ja koin olevani melko yksin luovien prosessieni kanssa. Erityisesti opintojeni alkuvaiheessa minulle olisi ollut suurta hyötyä, jos olisin saanut tukea ja ymmärrystä omasta tavastani työskennellä luovasti. (Raami 2015, 139.)

Tutkimukset viittaavat siihen, että intuitiolla on merkittävä rooli luovassa prosessissa (Raami 2015, 148). Intuitio on luo-

vuuden ensimmäinen ja oleellinen vaihe (Bastick 2003, 309). Yksilöiden intuitiiviset ominaisuudet liittyvät myös luovuuden ominaisuuksiin. Monet suunnittelijat nostavat intuition jopa tärkeimmäksi työvälineekseen. Intuitiivisten kokemusten kirjo on laaja vaihdellen pienistä tuntemuksista kokemuksiin, jotka voivat muokata kokijansa maailmankuvaa tai tapaa ajatella. Intuitiiviset kokemukset ovat kokijalleen aina hyvin merkityksellisiä ja usein ainutlaatuisia ja henkilökohtaisia. Intuition havainnointi on tärkeää, vaikka vaatiikin rohkeutta kohdata asioita, joita on vaikea sanallistaa tai ymmärtää. Kuitenkin myös kokemusten jakaminen voi olla voimaantavaa. Omia kokemuksiaan on helpompi ymmärtää löytäessään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia toisten kanssa. (Raami 2015, 148–150.)

3.1.4 Intuition tutkimisen mahdollisuudet ja mahdottomuudet

Intuitio on hyvin laaja ja tarkasti määrittelmätön ilmiö, josta on harmillisen vähän tutkimustietoa varsinkin taiteen ja muotoilun alueella. Luovuus ja intuitiivisuus ovat ylipäättään vasta hiljalleen alkaneet avautua tutkimuksellisesti. Intuition tuoreehko tutkimuskenttä on erittäin monialainen. Intuitiota käsittelevät tutkimukset liittyvät muun muassa psykologian, filosofian, kirjallisuuden, biologian ja lääketieteen kenttiin. Kaikilla näistä tieteenaloista on käytössä omat intuition terminologiansa,

jonka vuoksi tutkimustiedon soveltaminen muille aloille on haasteellista. Intuitiosta on paljon tietoa myös ei-tieteellisissä lähteissä, kuten hengellisessä kirjallisuudessa. Tämän tiedon hyödyntämistä tieteellisesti pidetään kuitenkin helposti tutkimuksen luotettavuutta heikentävänä tekijänä. Tieteenalojen väliltä puuttuu tarkka, tieteellisesti hyväksytty terminologia, joka avaa ja käsitteellistää intuition kokemusta ja prosessia. (Raami 2015, 113.)

Toinen intuition tutkimiseen liittyvä ongelma on siihen vahvasti yhdistettävä stigma, joka johtaa usein koko intuitiivisen kokemuksen kieltämiseen. Tämä on ongelmallista sekä yksilöllisellä että yleisellä tasolla. Vaikka luovuus, intuitio, tunteet ja mielikuvitus ovat ehdoton osa esimerkiksi suunnitteluprosessia, ratkaisut otetaan tosissaan vain jos ne voidaan perustella rationaalisesti argumentoimalla. Muotoilutieteissä on vuosikymmeniä keskitytty tehokkaiden ongelmanratkaisumethodien kehittämiseen luovuuden tutkimisen sijaan. Intuitiivista tietoa pidetään epäluotettavampana ja epävarmempänä kuin perinteistä järjkeilyä, vaikka se johtaisikin parempiin tuloksiin. Tämä johtuu hiljaisen tiedon luonteesta, jota on usein mahdotonta perustella loogisesti. Intuitio on hyvin henkilökohtainen tapa aistia kehon ja sisäisten tilojen kautta, joten sen tutkiminen ja käsitteellistäminen on luonnollisesti vaikeaa. Intuitiota ei lopulta voi, eikä kannatakaan järjkeistää liikaa. (Raami 2015, 86.)

Vaikka intuitiivinen prosessi on tieteen silmissä yhä kysymysmerkki, sitä voidaan

silti tutkia intuitiivisten kokemusten kautta. Intuitiivisen kokemuksen laajan kehollisen ulottuvuuden vuoksi sitä voidaan tutkia myös fyysisiä mittauksia tekemällä, mm. aivosähkökäyriä tarkastelemalla (Bastick 2003, 133). Viime vuosina tehdyt tutkimukset, joissa on tutkittu intuitiota ja erityisen intuitiivisia ihmisiä, paljastavat uusia näkökulmia

ja ulottuvuuksia intuition. Ilmiöön liittyviä kokemuksia ja niiden taustalla olevia prosesseja on voitu alkaa ymmärtää. Intuitiivisten kokemusten vertailu toisiinsa on haastavaa, mutta jo yksittäisiä kokemuksia tutkimalla voimme oppia paljon. Nämä tutkimustulokset vihjaavat vahvasti siihen, että intuitiota voi myös kehittää. (Raami 2015, 113, 123.)

2.2 Fenomenografinen analyysi – käsityksiä tutkimassa

Fenomenografia on laadullinen tutkimussuuntaus, joka tutkii sitä, miten ympäröivä maailma ilmenee ja rakentuu ihmisen tietoisuudessa ja arkiajattelussa. Lähtökohtana on se, että ihmisillä on ilmiöistä eroavia käsityksiä. Tarkastelussa ovat ilmiöön liittyvät käsitykset ja kokemuksellisuus. Visuaalisen kulttuurin tutkimuksessa puhutaan käsitysten yhteydessä usein representaation käsitteestä: Stuart Hallin määritelmän mukaan representaatio on *”merkitysten tuottamista mielessä olevien käsitteiden avulla”* (Seppänen 2005, 82). Representaatio on prosessi, jossa mielen käsitykset, ulkoisen maailman objektit ja merkkijärjestelmät kohtaavat toisensa. Fenomenografia keskittyy näistä ensimmäiseen, eli siihen, miten ihmiset käsittävät maailman sisällöllisesti eli laadullisesti eri tavoin. (Syrjälä ym. 1994, 114–116; Laine 2010, 28.)

Eläminen on pitkälti havainnointia ja koetun jäsentämistä mielessä eli kokemuspohjaista. Kokemus syntyy jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Fenomenografian mukaan ilmiöt muodostuvat ihmisten erilaisten käsitysten ja ymmärryksen kautta eli objektiivista totuutta ei ole olemassa. Toisaalta jonkinlainen yhteinen käsityspohja on välttämätön: kommunikaatio perustuu intersubjektiivisiin käsitteisiin eli jaettuihin mentaaliin representaatioihin (Seppänen 2005, 85). Kokemus on aina omakohtainen, mutta käsitys ei välttämättä ole. Tästä syystä kulttuuri onkin usein määritelty yhteiseksi merkityksiksi. (Laine 2010, 38.)

Fenomenografinen metodi muokkautuu aina tutkimuskohtaisesti tutkittavan aiheen

ja tutkijan mukaan. Fenomenografisessa analyysissä pyritään hahmottamaan laadullisesti erilaiset tavat käsittää tutkittavaa ilmiötä jakamalla aineisto kuvaus- eli merkityskategorioihin. Tutkimukseni analyysissä merkityskategorioiksi eli tässä tapauksessa intuitiivisen toiminnan edellytyksiksi muodostuivat esimerkiksi empatia ja luottamus. Merkityskategoriat ovat jo sinänsä tutkimustuloksia. Tulkintavaiheessa aineiston tarkastelua syvennetään ja havaintoja tulkitaan suhteessa kyseiseen kohdeilmioon ja sen tieteellisiin käsityksiin. Etsin merkityskategorioiden välisiä yhtenäisyyksiä ja muodostin näistä intuitiivista toimintaani kuvaavia ominaisuuksia, joita olivat esimerkiksi merkityksellisyys ja hiljaisuus. Kontekstin huomioiminen on fenomenografiassa tärkeää, sillä kokemukset ovat aina suhteessa siihen, missä tilanteessa ne tapahtuvat. Tämän vuoksi tutkittava ilmiö voidaan ymmärtää monin eri tavoin riippuen tutkijasta ja tutkittavista. Metodi vaatii tutkijalta jatkuvaa perusteiden pohdintaa tutkimuksen eri vaiheissa esiintyvien ongelmien yhteydessä. Olen esitellyt käyttämäni fenomenografisen analyysimallin kappaleessa 1.2 *Tutkimuspolku pähkinänkuoressa*. (Aaltola ja Valli 2010, 28, Järvinen & Järvinen 2000, 88.)

Aineistosta pyritään saamaan irti merkityksiä eli intentioita, joiden oletetaan selittävän toiminnan tarkoituksellisuutta. Merkitysten tulkinta perustuu oletukseen ihmisen toiminnan intentionaalisuudesta. Ilmaisua ei tule ottaa sellaisenaan vaan se pitää huomioida tilanne- ja asiayhteydes-

sään. Tutkija muodostaa kuvauskategoriat kuvailevan analyysin ja päättävän tulkinnan tuloksena. Pelkkä teoreettinen perehtyneisyys ei välttämättä ennakoit tehokasta tulkintaa, vaan tulkinnalle tulee antaa aikaa ja herkkyyttä. Tutkimusaineiston tulkinta on vuoropuhelua aineiston kanssa: aineistoa lukiessani tein muistiinpanoja ja palasin takaisin aineistooni useita kertoja. (Häkkinen 1996, 14, Syrjälä ym. 1994, 124–125.)

Fenomenografinen analyysi kohdistuu ihmisen mieleen ja tietoisuuteen. Tutkitavan kohteen, eli ihmismielen, kokonaisvaltaisuuden ja subjektiivisuuden vuoksi fenomenografia ei pyri tieteellisten totuuksien etsimiseen. Tutkimuksen kohteena eivät ole ajattelu- ja havainnointiprosessit eikä ilmiön syvin olemus, vaan käsitykset ilmiöstä ovat jo itsessään arvokkaita. Tutkimuksen tavoite ei ole päätyä kausaaliseen selitykseen, jossa tietyistä muuttujista seuraa tiettyjä vaikutuksia. En oleta, että löytämäni ominaisuudet olisivat suoraan yhteydessä intuitiiviseen kokemukseen. Ilmiöstä saatavia käsityksiä ei tule myöskään vertailla keskenään tai laittaa paremmuusjärjestykseen, jolloin niiden sisältö helposti katoaisi. Merkityskategorioiden vertailun sijaan keskityn analyysissäni kategorioita yhdistäviin tekijöihin. (Syrjälä ym. 1994, 122, Järvinen & Järvinen 2000, 86.)

Fenomenografiassa teoria on hyvin tärkeä osa tutkimusprosessia, jota ilman tutkimus jää pelkäksi kuvailuksi ja sitaat-

tikokoelmaksi. Teoreettinen perehtyminen mahdollistaa tulkinnan: oikeiden kysymysten kysymisen sekä käsityksiä erottelevien elementtien valinnan. Teorian tarkoitus ei kuitenkaan ole luoda merkityskategorioita ennakkoon, vaan aineiston lukemisen tulee olla avointa. Tällaisessa induktiivisessa, aineistopohjaisessa teoriassa (*grounded theory*) teoriaa ei muodosteta aiemman tutkimuksen pohjalta vaan se kumpuaa aineiston tulkinnasta. Tutkimuksessani en tyydy testaamaan muiden teorioita vaan luon omani aineistoni pohjalta. Erityisesti aineiston analyysivaiheessa avarakatseisuus on tärkeää. Vuorovaikutus muun teorian kanssa tukee aineistosta saatujen tulosten tulkintaa. (Syrjälä ym. 1994, 123.)

Fenomenografinen analyysi sopii intuitiivisten kokemusten tutkimiseen mainiosti, sillä se ei pyri tarkastelemaan ilmiötä kokonaisuudessaan vaan yksilön kokemusten kautta. Fenomenografiassa todellisuuden katsotaan saavan merkityksensä vain yksilön oman tulkinnan kautta, mikä tekee kaikille yhteisen ja tarkasteltavissa olevan todellisuuden olemassaolon mahdottomaksi. Myös intersubjektiiviset käsitykset ovat vaihtuvia, sillä ne muodostetaan aina suhteessa kontekstiin ja ympäristöön. Fenomenografinen metodi mahdollistaa minun tarkastella intuitiota varsin vapaamuotoisella ja monipuolisella otteella, mikä on antoisaa tämän vahvasti subjektiiviseen kokemukseen nojaavan tutkimuksen kannalta. (Häkkinen 1996, 24.)

2.3 Itsereflektio tutkimuksen kulmakivenä

Analyysini kohteena on oma luova prosessini, jossa subjektiivinen kokemuksellisuus on tärkeässä roolissa. Mielenkiintoni on luomisen prosessissa, ei sen lopputuloksessa. Tutkimuksellisesti subjektiivinen tekijän näkökulma on sekä kiinnostavampi että haastavampi. Luovan prosessin tutkimuksessa tekijä, prosessi ja sen kohde ovat keskenään kytköksissä niin, ettei mitään niistä voida tarkastella toisista riippumatta. Tekijän persoona on läsnä aina silloin, kun käsitellään subjektiivista prosessia. Työskentelytapa edellyttää, että minulla on tutkijana kykyä ja halua analysoida ja reflektoida omia prosessejani. Pyrin tiedostamaan ongelmakohdat mahdollisimman hyvin refleктоimalla sekä projektia että tutkimuksen kulkua. Kokemuksen tutkimisessa olennaista on erotella kokemus ja tutkimus toisistaan tai ainakin tiedostaa niiden välillä oleva suhde sekä kriittisesti reflektoida, metodologisesti perustella ja selkeästi erotella niiden välillä olevaa suhdetta. (Anttila 2005, 100, 114.)

Toiminta voidaan jakaa kahteen perustyyppiin: rutiinomaiseen sekä ajateltuun eli refleктоituun toimintaan (Syrjälä ym. 1994, 37). Reflektio on metakognitiivinen prosessi, jonka kohteena ovat omat tiedolliset toiminnot. Asiantuntijana toimimisessa nämä prosessit liittyvät oman toiminnan havainnointiin, arvioimiseen ja kehittämiseen. Refleктоimalla kokemuksiani taiteellisessa projektissa pyrin kehittämään omaa ammatillista osaamistani. Metakognitiivinen tieto käsittää ymmärryksen omasta tie-

tämyksestäni, työskentelytavoitani ja omista odotuksistani. Myös tunteet ja motivaatio ovat tarkastelun kohteena. Metakognitiiviset prosessit voivat olla ja usein ovat ei-tietoisia. Kognitiivinen toiminta ja sen arviointi ovat usein varsin automatisoituneita, minkä vuoksi niiden sanallistaminen on haastavaa. Projektia dokumentoidessani toimintani tuntui usein itsestäänselvältä, enkä aina osannut sanallistaa sitä tarpeeksi tarkasti tai kuvailevasti. (Tiuraniemi 2002, 3–5, 19.)

Luovaa prosessia kannattaa pohjata refleктоimalla ja arvioimalla aiempia projekteja. Valmistelu aloitetaan toimintaa suunntaavan toimintamallin valinnalla, vaikkakin prosessin sisällöt ja tavoitteet voivat muuttua sen edetessä. Aktiivinen dokumentaatio tekee koko prosessin näkyväksi. Se paljastaa tekijän teoreettiset ja henkilökohtaiset tarkoitusperät sekä esille nousseet ajatukset ja ongelmat, oivallukset, tietämisen tavat ja opitun. Dokumentaatio mahdollistaa kriittisen arvioinnin, keskustelun sekä tulosten perustelun. (Anttila 2005, 425.)

Itsereflektiossa pyrin tietoiseen omien tunteiden ja ajatusten kohtaamiseen, ilmaisemiseen ja arvioimiseen. Itseni lisäksi pyrin olemaan tietoinen suhteessa ympäristöön ja arvioin käynnissä olevia prosesseja. Itsereflektio on osittain synnynnäinen kognitiivinen taito, jota voidaan harjoitella ja kehittää. Se vaatii realistista näkemystä itsestä sekä omista tavoitteista ja potentiaalista. Sen kautta on mahdollista kehittää toimintaansa, kunhan ei sorru yli- tai ali-

arvosteluun. Reflektoidessani toimintaani projektin aikana toimin välillä liiankin itsekriittiseksi, mikä ei ole itsereflektion tavoite. (Anttila 2005, 5, 416.)

Reflektiivisyys taas liittyy erityisesti vuorovaikutukseen sekä omien ja toisen sisäisten tilojen havainnointiin. Vuorovaikutustilanteessa kohtaavat mielikuvat toisesta ja itsestä. Omien tunteiden avulla on mahdollista saada tietoa toisen ihmisen sisäisestä tilanteesta. Projektin osallistujia kohdattessani pyrin tunnistamaan toisen sisäisiä tiloja heijastamalla niitä omiini. Toisen vuorovaikutustapa herätti minussa ajatuksia, tunteita ja mielikuvia, joiden pohjalta pystyin vaikuttamaan omaan ja toisen ihmisen toimintaan. (Tiuraniemi 2002, 2, 11.)

Käytin reflektointia työkaluna yleisesti niin tutkimuksessa kuin myös oman intuition havaitsemisessa. Oman toiminnan tutkiminen ja yleinen itsetuntemus ovat edellytyksiä persoonan käyttämiselle osana asiantuntijuutta (Tiuraniemi 2002, 11). Koen, että kohdattessani ihmisiä valokuvajana, oman persoonani tiedostaminen ja hyödyntäminen ovat hyvin tärkeitä taitoja. Omat luonteenpiirteet tulisi pyrkiä näkemään heikkouksien sijaan vahvuuksina. Refleктоivan intuitiivisen prosessin kautta pyrin ymmärtämään luovaa prosessiani paremmin sekä välillä myös ylittämään loogisen ajatteluni rajoja. Reflektion kautta luovat ja intuitiiviset kokemukset voidaan muuttaa ymmärrettäviksi ja luonnollisiksi, jolloin niitä on mahdollista ymmärtää uudella ja syvemmällä tavalla. (Anttila 2005, 195, 417.)

Yksi hyvä esimerkki itsereflektiosta on omien ennakkoluulojen huomioiminen. Projektini alkuvaiheessa huomasin omien ennako-oletusteni vaikuttavan työskentelyyni ja tapaan, jolla lähestyin projektin aihetta. Ennako-oletukset olisi ollut hyvä käydä läpi ennen projektin aloittamista, mutta sukelsin niin innokkaasti työn touhuun, että tämä jäi minulta huomioimatta. Alkuperäiset tavoitteeni olivat melko viattomat: halusin päästä tapaamaan ihmisiä ja välittämään heidän tarinoitaan. Olin huolissani ikääntyneiden oloista Suomessa ja halusin tuoda heidän kokemuksiaan esille ja sitä kautta herättää yleistä keskustelua.

Projektin edetessä huomasin kuitenkin asettaneeni vahvoja ennakkoluuloja muodostamalleni aiheelle: vanhusten yksinäisyys. Sekä sanat ”vanhus” että ”yksinäisyys” olivat ongelmallisia sekä negatiivisesti leimaavia termejä. En ollut tajunnut tätä itse, vaan sain siitä osuvan huomautuksen etsiessäni osallistujia Puskaradio-ryhmästä. Tämän vuoksi myös osallistujien löytäminen oli projektin alkuvaiheessa haastavaa: kukaan ei tietenkään halua mieltää itseään vanhukseksi eikä yksinäiseksi. Olin virheellisesti kuvitellut projektini osallistujat aktiivisten toimijoiden sijaan määrittelyni mukaisiksi objektiivisiksi henkilöiksi. Onneksi huomasin tämän ennakkoluulon jo melko varhaisessa vaiheessa ja reagoin siihen. Muutin aiheeni ikääntyneiden yksin asumiseksi ja sitä myötä koko suhtautumiseni projektiin muuttui. Hyväksyin siihen osallistujiksi myös ihmisiä, jotka nauttivat

yksin asumisesta eivätkä kokeneet sitä ongelmana. Tämä oli minulle hyvä oppitunti ennakko-oletuksista ja niiden huomioimisesta. Toki vanhuus ja yksinäisyys ovat molemmat olemassa olevia ilmiöitä ja myös tieteellisessä keskustelussa käytettyjä termejä, mutta oman projektini kohdalla

ne toimivat ennakkoluuloja asettavina ja esteellisinä nimittäjinä. Yhteisestä aiheesta huolimatta en halunnut minkään yksittäisen tekijän määrittelevän kuvia vaan pyrin tuomaan esille osallistujien persoonaa ja yksilöllisyyttä sekä jokaisen henkilökohtaista suhtautumista yksin asumiseen.

2.4 Taide tutkimuksen lähtökohtana

Taiteellinen tutkimus on tutkimuksen tapana vielä suhteellisen nuori ja se näkyy usein yhtenäisen käsitteistön tai tutkimuksellisten perusteiden puutteena. Taiteen ja tieteen kohtaamista pidetään jopa ongelmallisena ja ne asetetaan helposti vastakkohdiksi toisilleen.

Taiteellinen tutkimus toki on uudenlaisia pohtimista, hahmottamista ja asioiden avaamista. Usein sen on mahdotonta pyrkiä puhtaaseen objektiivisuuteen. Luova prosessi on kokonaisvaltaista toimintaa. Se vaikuttaa tekijään, prosessin kohteeseen, ympäristöön ja tutkimustyöhön, mikäli se on osa sitä. Luovan ajattelun ja intuition tuottama tieto on peräisin omista sisäisistä tuntemuksista, elämyksistä, kokemuksista ja oivalluksista (Anttila 2005, 63). Kuten intuitio ja sanaton tieto, taide on usein tietämisen tapa. Taiteen tieto on kytketty sen prosesseihin ja tuotoksiin. Mitä hyötyä taiteellisesta tutkimuksesta sitten voi olla muille kuin taiteilijoille? Mielestäni Jaana Erkkilä vastaa kysymykseen oivallisesti:

“Taiteelliset ajatteluprosessit voivat avata uudenlaisia lähestymistapoja yhteiskunnan eri alueille ja ennen kaikkea toimia tiennäyttäjinä pitkäjänteiseen työhön ja uskallukseen lähteä rakentamaan jotakin tuntematonta intuitiivisen johdatuksen varassa. Taide toimii sillanrakentajana ja kielenä myös silloin, kun kulttuuriset ja kansalliset erot luovat kuluja ihmisten välille.” (Erkkilä 2016, 14.)

Erkkilä kokee taiteen pitkällisenä prosessina, joka käsittää niin ajattelun, tekemisen kuin kokemuksenkin. Se on hänelle tapana olla maailmassa. Taiteen tekeminen vaatii taiteellista ajattelua, teknistä osaamista ja laaja-alaista osaamista. Hyvin valmistautunut ammattilainen osaa soveltaa taitojaan tilanteesta riippuen. Myös virheille, riskeille ja uskaltautumiselle tulee osata antaa tilaa. Todellinen, aito ja syvälinen prosessi tuottaa laadukkaan teoksen. (Mt., 9–14.)

Antti Kariston mukaan taiteen vaikuttavuus on sen rikkaassa kielessä, joka vetoaa yhtä aikaa älyyn ja tunteeseen (Karisto 1998, 65). Taiteen kielellä ei ole vain esteettistä, vaan myös kognitiivista ja moraalista potentiaalia. Taide ei toimi pelkästään tiedon välittäjänä, vaan sisältää jo itsessään perinteisestä informatiivisesta tiedosta poikkeavaa tietoa. Taide herkistää vastaanottamaan tietoa erityisellä, usein ei-sanallisella tavalla, joka puhuttelee tietoisuuden lisäksi tiedostamattamme. Kaikki tietäminenhan ei ole kognitiivista eikä kielen tai käsitteiden kautta välitettävissä olevaa: on olemassa myös hiljaista tietoa ja tunneälyä. Karisto kuvaa taiteen suhdetta tietoon seuraavasti:

“Pidän silti mahdollisena ja jopa todennäköisenä, että esteettinen uteliaisuus ja sen kirvoittama toiminta, osallistuminen taiteen tekemiseen ja sen aktiiviseen vastaanottamiseen, voi pelkkää tietämistä tehokkaammin panna pohtimaan asioita myös moraaliselta kannalta. Taide voi toimia tiedon lähteenä, ja vielä enemmän:

pontimena moraaliselle pohdiskelulle ja siihen perustuvalla toiminnalla.” (Mt., 65.)

Kariston mukaan meillä on selkeä tarve sellaiselle tietämiselle, joka ammentaa taiteesta ja taiteen keinoin. Taide kehittää herkkyyttä ja uteliaisuutta, jolla lähestymme itseämme ja ympäristöämme. Taiteelle on ominaista reflektiivisyys; asioiden jatkuva kyseenalaistaminen sekä itsetutkis-

kelu: *“koko ajan on pohdittava oman toiminnan lähtökohtia ja sen jättämiä jälkiä, toiminnan eettistä oikeutusta ja sen ekologista kestävyyttä”*. Vaikka Kariston teksti on vuodelta 1998, mielestäni tämä määritelmä pätee osuvasti edelleen. Nämä ovat taiteellisen toiminnan edellytyksiä, joiden yhteiskunnalliseen soveltamiseen olisi kiiperää tarvetta tämän päivän maailmassa. (Mt., 76.)

3 Tutkimusmatkalla intuitions

3.1 Luovan prosessin vaiheet

3.2 Intuitiivisen toiminnan edellytykset

3.2.1 Merkityksellisyyden kokemus

3.2.2 Vuorovaikutuksellisuus

3.2.3 Luottamus

3.2.4 Empatia

3.2.5 Itsetunto

3.2.6 Kehittymisen kokemus

3.2.7 Toimintaa tukevat työkalut ja olosuhteet

3.2.8 Läsnäolo intuition ilmenemismuotona

3.3 Synteesi eli kuinka saada ote intuitiosta

3.3.1 Intuition ominaisuudet

3.3.2 Intuition kehittäminen

3 Tutkimusmatkalla intuitioon

3.1 Luovan prosessin vaiheet

Aineistoa analysoidessani en pyrkinyt sijoittamaan huomioitani kronologisesti prosessin eri vaiheisiin, mutta mielestäni kokonaisuuden hahmottamisen kannalta on hyödyllistä tuoda analyysin aluksi esille prosessin eri vaiheet. Tätä kautta on helpompi ymmärtää yksittäisten tapahtumien ja kokemusten kontekstia ja sitä, mihin vaiheeseen ne mahdollisesti sijoittuvat prosessissa. Alle olen koonnut lyhyen tiivistelmän prosessin etenemisestä yleisellä tasolla. Luova prosessi on myös yleisesti tieteessä jaettu neljään vaiheeseen: valmistautumiseen (*preparation*), kypsytelyyn (*incubation*), oivallukseen (*illumination*) ja vahvistukseen (*verification*) (Bastick 2003, 310). Huomaan, että myös moni muu laajempi luova prosessini toteutuu jokseenkin tämän kaavan mukaisesti.

1. Alkuinnostus

Saatan haudutella ideaa mielessäni vuosia ja haaveilla siitä. Usein minulla kestää kauan, ennen kuin uskaltaudun toteuttamaan ideani, ja moni idea jääkin toteuttamatta. Tästäkin ideasta puhuin tuttavilleni jo kauan ennen kuin päätin tehdä mitään konkreettista siihen liittyen. Tuntuu myös hyvältä kypsytellä ideoita ja antaa niiden muotoutua mielessä.

Ennen projektin alkua ja sen alkuvaiheissa minusta tuntuu, että kaikki on mahdollista. Tässä vaiheessa harvoin mietin omien kykyjeni tai voimavarojeni rajoja, minkä sijaan keskityn ideaan ja sen loiste-

liaseen lopputulokseen. Aliarvioin helposti sen, kuinka paljon tavoitteen saavuttamiseen menee aikaa ja mitä kaikkea se tulee vaatimaan minulta.

Projektin alussa minulla on loputon määrä toteutusintoa ja haluan kaiken etenevän mahdollisimman nopeasti. Tulen helposti kärsimättömäksi – jo yhdessä päivässä pitäisi saada paljon aikaan ja turhaudun, jos joudun odottelemaan. Olen innokas ja avoin mutta jonkin verran myös epävarma uuden ja tuntemattoman edessä.

2. Konkretian tuoma epävarmuus

Päästessäni työn touhuun kohtaan projektini konkretian muun muassa aikataulun, osallistujien ja omien kykyjeni osalta. Huomaan asioita, jotka alkuinnostuksessani ohitin kokonaan. Huomaan usein vaatineeni itseltäni liikaa. Joudun hidastamaan ja pohtimaan, sekä kyseenalaistamaan joitakin valintojani. Tulen myös paljon itsekriittisemmäksi ja mietin, onko minulla kykyjä projektin toteuttamiseksi. Epävarmoissa olosuhteissa ahdistun helposti. En kuitenkaan luovuta kevyin perustein, vaan jatkan työskentelyä, vaikka pieni epävarmuus ja itsekriittisyys vaanivat taka-alalla.

Tämä vaihe iskee melko pian projektin aloittamisen myötä. Alkuhuuman euforiasa ja mahdollisuuksien rajattomuudessa pystyy kellumaan vain tietyn aikaa, ennen kuin joutuu kohtaamaan tosielämän realiteetit. Muodostamani tavoitteet siintävät yhä horisontissa, mutta pyrin myös mu-

kautumaan vallitseviin olosuhteisiin. Epävarmuus ja innokkuus vaihtelevat välillä voimakkaasti. Tunnen helposti kärsimättömyyden ja turhautumisen tunteita, mutta pystyn myös järjeistämään tunteeni varsin nopeasti kyetäkseni jatkamaan prosessin etenemistä.

3. Tasaisen toteuttamisen vaihe

Tämä on prosessin vaiheista minulle kaikkein miellyttävin ja osittain myös luovun vaihe. Hahmotettuani projektin rajat ja luotuani selkeät toimintamallit pääsen työskentelemään ilman suurempia huolia. Pieniä vastoinkäymisiä kohdatessani pystyn mukautumaan, kunhan kokonaissuunnitelma pysyy hallinnassa. Etenen järjestelmällisesti ja tiedän, mitä minun tulee tehdä. Rutiini tuo varmuutta tekemiseen ja ihmisten kohtaamiseen.

Suurin osa projektia koostuu tästä vaiheesta. Selviän tästä projektista ilman suurempia vastoinkäymisiä, mikä tekee tästä projektin vaiheesta erityisen miellyttävän. Silti huomaan välillä ajattelevani, että jonkin on pian mentävä huonosti, koska kaikki on sujunut niin vaivatta. Alan hahmottaa, miltä lopputulos mahdollisesti tulee näyttämään. Joudun osittain päivittämään alkuperäisiä tavoitteitani.

4. Projektin loppuun vieminen

Jossain vaiheessa projektia minun on hyväksyttävä, että kaikki alussa määrittelämäni tavoitteet eivät tule toteutumaan projektin aikarajoissa ja oman jaksamiseni puitteissa. Tämä lannistaa minua jonkin verran ja mietin, olenko epäonnistunut. Huomaan, että aika on mennyt nopeaa työskentelyn parissa. Huomaan myös, että oma jaksamiseni alkaa olla lopussa. Omistaudun tärkeäksi kokemilleni projekteille usein niin täydellisesti, että asetan oman jaksamiseni toissijaiseksi. Loppuvaiheessa projektia se alkaa näkyä ja saatan huomata olevani uupunut. Tässä vaiheessa työskentely saattaa muuttua puurtamiseksi, jonka tavoite on vain saada projekti päätökseensä.

Minun ei aina tee mieli jatkaa projektia tai edes mennä tapaamaan osallistujia, mutta menen silti. Vaikka olen väsynyt, saan voimaa tapaamisista. Minulle on tärkeää viedä projekti päätökseensä. Viimeistään nyt joudun kuitenkin hyväksymään realiteetit ja tyytymään siihen, mihin kykenen. Turvaudun tuttuihin ja turvallisiin työskentelymetodeihin, minkä myötä luovuus ja intuitiivinen ajattelu helposti kärsivät. Hahmotan projektini enemmän kokonaisuutena ja hyväksyn sen, että jotain jää aina puuttumaan. Projektin päätyminen tuo helpotusta ja tarvitsen aikaa palautumiseen. Minulla kestää usein kauan aikaa ennen kuin pystyn nauttimaan projektissa aikaansaamistani asioista

3.2 Intuitiivisen toiminnan edellytykset

3.2.1 Merkityksellisyyden kokemus

Yksi selkeimmistä ominaisuuksista, joka nousi esille aineistostani, oli merkityksellisyyden kokemus. Pro gradu -aihetta valitsani minulle oli alusta asti selvää, että haluan valita aiheen, joka tuntuu merkitykselliseltä. En kaivannut mitään valmiiksi annettua, vaan aiheen tuli nousta omista kiinnostuksen kohteistani. Yhteiskunnallinen eli jollain tapaa vaikuttava aihe tuntui minusta merkitykselliseltä. Samoin koin merkitykselliseksi jo ihmisten kohtaamisen ja heidän tarinoidensa eteenpäin välittämisen.

Omalähtöisessä työskentelyssä minulle on erittäin tärkeää, että löydän aiheen, josta voin innostua täysivaltaisesti ja johon pystyn uppoutumaan useiksi kuukausiksi. Ellen koe aihetta merkitykselliseksi, se ei usein tuota erityisen luovia ratkaisuja. Intuitiivisen prosessin on kuvailtu lähtevän liikkeelle tekijän sisäisestä tarpeesta ja motivaatiosta sekä uteliaisuudesta (Bastick 2003, 166). Tällainen motivaatio ei ole tavoitteellista siinä mielessä, että se olisi selkeiden toimintamallien toteutusta, eikä se usein ole edes täysin tiedostettua.

“Se, mitä tavoittelen, on kenties aitous ja merkityksellisyys. Kuinka luoda merkityksellisiä kuvia?”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 28.11.2018

Toisaalta toteuttaessani jotain projektia, jota olen saattanut ideoida vuosikausia,

asetan tavoitteeni usein liian korkeiksi, mikä hidastaa tai saattaa jopa estää idean toteuttamisen.

“Odotukset ovat innokkaat, mutta koitan myös hillitä itseäni. Minulle on tavallista nostaa odotukseni korkealle, jolloin ne eivät useinkaan täyty ja joudun pettymään.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 17.9.2018

Merkityksellisyys tarkoittaa minulle avoimuutta uutta kohtaan, optimismia sekä rohkeutta mennä kohti tärkeäksi kokemiani asioita. Koen valokuvauksen ja ihmisten kohtaamisen hyvin merkityksellisinä toimintoina ja projektissani sain yhdistää nämä kaksi asiaa. Myös tunteet luovat minulle merkityksellisyyttä: henkilökohtaisesti tärkeitä projekteja ei mielestäni toteudu ilman tunnekytköstä toimintaan. Kokeuksellisen tiedon välittäjinä tunteilla on suuri merkitys luovaan ja intuitiiviseen toimintaan (Bastick 2003, 86). Luova työskentely ja taiteen tekeminen ovat minulle usein tapoja käsitellä tunteitani. En etsi pelkästään positiivisia tuntemuksia: yleensä juuri vaikeiden kokemusten kautta syntyneet tuotokset tarkoittavat merkityksellisyyttä. Koen kaikenlaisten tunteiden käsittelyn tärkeänä luovassa tekemisessä.

Pelkästään oma merkityksellisyyden kokemukseni ei kuitenkaan riitä: minulle oli varsinkin tässä projektissa tärkeää, että myös muut kokivat merkityksellisyyttä. Koin tärkeänä asiana, että projektin osallistujat olisivat tyytyväisiä ja saisivat pro-

jektista jotain itselleen. Pidin tätä asiaa jopa niin suuressa arvossa, etten nähnyt projektiani mielekkäänä, elleivät sen osallistujat olleet jollain tapaa tyytyväisiä osallistumisestaan. Samoin minulle toi suurta merkityksellisyyttä se, että osallistujat pystyivät luottamaan minuun ja olin heidän luottamuksensa arvoinen. Yhtä lailla toivoin näyttelyvieraiden saavan näyttelystä irti jonkinlaista merkityksellisyyttä.

“Upeinta on ollut, kun he ovat kiittäneet minua siitä, että olen käynyt heidän luonaan. Toiselle olen ollut juttukaveri, toiselle virikettä hiljaisiin päiviin. -- Olen kokenut projektin siis hyvin mielekkääksi ja merkitykselliseksi, erityisesti koska se on ollut sitä myös muille kuin itselleni.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 28.11.2018

3.2.2 Vuorovaikutuksellisuus

Tavoitteeni oli, että osallistujat kokevat projektin merkitykselliseksi ja pystyvät vaikuttamaan siihen. Asetin itse lopulta melko vähän tavoitteita lopputuloksen suhteen. En halunnut luoda mitään sääntöjä, joihin osallistujien tulisi taipua. Toki asetin projektin etenemiselle selkeät toimintamallit, mutta jätin projektin lopputuloksen silti avoimeksi. Annoin projektin muokkautua jokaisen osallistujan mukaan, mikä oli varsinkin tämän projektin kohdalla antoisaa ja tuotteliasta. Kuunteleminen oli tärkeää. Suhde toiseen alkaa kyvystä, halusta ja tarpeesta kuunnella, mitä toinen sanoo (Anttila 2005, 421).

Minulle oli tärkeää kohdata jokainen osallistuja yksilönä. Etenin jokaisen kanssa tilanteen määrittelemän tahdin mukaisesti. Annoin osallistujille aikaa valita, halusivatko he osallistua ja miten. Arvioin tilanteen mukaan, milloin olisi hyvä hetki siirtyä haastatteluihin ja kuvaamiseen. Suunnitelin kuvaukset yksilöllisesti osallistujien kanssa. Pysin olemaan mahdollisimman kärsivällinen ja olemaan kiirehtimättä liikaa. Hidas eteneminen ei ollut minulle ongelma ja olisin mielelläni tavannut jokaista osallistujaa useamminkin, jos aikaa olisi ollut enemmän.

Minulle oli tärkeää tulla hyvin toimeen osallistujien kanssa. Pysin myös tietoenkin siihen, että osallistujilla olisi mukava ja helppo olla. Ensimmäiset tapaamiset olivat yleensä molemmille osapuolille erikoisia ja jännittäviä, mutta useammat tapaamiskerrat mahdollistivat luontevamman yhdessäolon. Monet tapaamisista koostuivat leppoisasta keskustelusta, joiden aikana projektia ei varsinaisesti viety eteenpäin. Monet osallistujista selvästi nauttivat päästessään kertomaan elämästään ja vaikuttivat siltä, että jotkut heistä olivat kaivanneet juttukaveria.

“Kai useasta on ollut mukavaa vain jutella niitänaitä, ja moni on myös sanonut, että aiheeni on heidän mielestään tärkeä.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 23.10.2018

Asetin itselleni tietyt tavoitteet tapaamisten suhteen. Kohtaamisissa minulle oli tärkeää

olla selkeä, luotettava, rauhallinen ja kärsivällinen. Pyrin ilmaisemaan tarkasti sen, mitä projektiin osallistuminen tarkoittaa, jotta se ei jäänyt osallistujalle epäselväksi ja jottei hän kokisi oloaan epävarmaksi. Pyrin mahdollisimman aitoon läsnäolon tilaan, jossa olin kiinnostunut siitä, mitä toinen sanoo. Tapaamiset antoivat minulle paljon, mutta veivät myös voimiani. Koin jonkin verran itse aiheutettua painetta siitä, että minun oli oltava sosiaalinen, asiallinen, kiinnostunut ja ennen kaikkea luottamuksen arvoinen.

“Olen koittanut antaa sellaisen vaikutelman, että minuun voi luottaa, ja koen onnistuvani tässä. Tämän onnistumiseksi en kysele heti alkuun liikaa, varsinkaan arkaluontoiselta tuntuvia asioita. Pyrin kertomaan mahdollisimman selkeästi, miksi olen tapaamassa henkilöä ja mitä häneltä mahdollisesti haluan. En painosta mihinkään. Ja ennen kaikkea kuuntele häntä avoimesti.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 12.10.2018

“Koen painetta siitä, että minun tulee olla kokonajan edustava, huomioiva ja huolellinen.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 15.10.2018

Toivoin henkilöiden osallistuvan myös kuvausten tarkempaan suunnitteluun ja heidän ehdottamansa ideat innostivat minua. Keskustelu kuvaustilanteesta etukäteen toi myös minulle kaipaamaani varmuutta ku-

vaajana. Jos kuvattava oli välinpitämätön ja antoi minulle vastuun kuvaustilanteesta, oloni oli yleensä epävarma ja epäilin sitä, mitä todellisuudessa voisin tehdä.

“Osalla on ollut hienoja omia ideoita ja heittäytymiskykyä, mistä olen pitänyt kovasti. Eräs nainen ehdotti kuvaa lumen peittämistä ulkoportaistaan, joissa oli vain oravan tassunjälkiä. Sen jälkeen hän heitti viltin korviinsa ja laittoi sohvalle makaamaan, ja sain kuvata häntä siinä. Miten ihanaa!”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 28.11.2018

Vuorovaikutus- ja kuvaustilanteet olivat luonnollisesti erilaisia jokaisen osallistujan kanssa ja minun tuli mukautua siihen. Huomasin, että ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa toimia vuorovaikutustilanteissa. Tilanteet vaativat siis selkeästi intuitiivista lähestymistapaa, jossa minun tuli arvioida vuorovaikutustilannetta ja toisen mielialoja. Joidenkin kanssa kuvaustilanteissa kevyt ohjaus tai ideoiden ehdottaminen oli hyödyllistä:

“Kysyin varovasti, olisiko nainen jaksanut kävellä läheiseen metsikköön kuvamaan, ja hän suostui heti. Onneksi kysyin, sillä saimme kuvista aivan ihania metsikköissä! Nainen oli aina halunnut näyttelijäksi, ja oli selvästi omissa nahoissaan kameran edessä, vaikkei ollutkaan ennen juuri ollut kuvattavana.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 14.12.2018

Toiset taas nauttivat siitä, etten antanut selkeitä ohjeita:

“Nainen oli täysin luonnollinen kameran edessä ja antoi minun kuvata rauhassa. Jossain vaiheessa kuvauksia huomautin hänelle, että hän oli kameran edessä niin hyvin, että minun ei tarvitse juuri ohjailla häntä. Koin jotenkin itse tarvetta selitellä asiaa, sillä olen ajatellut, että kuvaajan kuuluu ohjata ja hiljaisuus saa kuvattavan jännittyneeksi. Nainen sanoikin, että juuri ohjaaminen ja käskeminen saavat hänet jännittämään, joten hän piti siitä, etten sanonut mitään.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 17.12.2018

Vuorovaikutustilanteissa huomasin kärsivällisyyden toimivan: ensimmäisellä tapaamisella henkilöt olivat usein varautuneita ja useasta sai sellaisen vaikutelman, etteivät he halua osallistua projektiini. Tai jos halusivatkin, niin eivät kuitenkaan halunneet olla kuvattavina. Projektin idean auki purkamisen ja yhteisten sääntöjen luominen saivat monen mielen kuitenkin muuttumaan, kuten seuraavassa esimerkissä:

“Kun tapasimme ensimmäisen kerran, hän oli hyvin varovainen. – Kun soitin hänelle viikon päästä, hän suostuikin seuraavaan tapaamiseen. Nyt hän on ensimmäisiä, joiden kanssa olen saanut sekä haastattelun että kuvat valmiiksi. Hän kertoi aluksi olevansa hyvin epäileväinen kuvien suhteen, mutta nyt kuvatessani hän oli hyvin rau-

hallinen ja antoi minun kuvata niin kauan kuin halusin. Ja lähtiessämme molemmat sanoimme, että olipa mukava rupertella! Naurua ja juttua riitti.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 13.11.2018

Varsinaisia ongelmia minulla ei ollut osallistujien kanssa ja pohdin, onko tämä tutkimuksellisesti jopa ongelmallista tai köyhää. Ongelmatilanteista kun yleensä opitaan parhaiten, mutta ehkä se ei pätenyt tämän projektin kohdalla. Voi toki olla mahdollista, etten itse osannut huomioida ongelmatilanteita, eikä osallistuja halunnut tai uskaltanut sanoa epäilyksiään ääneen. Asioiden havaitsemiseen liittyi se, että yksilö haluaa ylläpitää myönteistä minäkuvaa ja tulkita tapahtumat itselle mieluisasti: jos jokin asia menee hyvin, se arvioidaan oman toiminnan ansioksi ja jos se ei mene hyvin, syy arvioidaan ulkopuoliseksi (Tiuraniemi 2002, 32). Joka tapauksessa olisin voinut pyrkiä aktiivisemmin keräämään palautetta osallistujilta.

3.2.3 Luottamus

Kuten jo aiemmissa kappaleissa on käynyt ilmi, luottamuksen merkitys oli projektissa suuri ja se toimi edellytyksenä työskentelylle. Ilman luottamusta projektia ei olisi yksinkertaisesti ollut mahdollista toteuttaa. Tavoitteeni oli projektin alusta lähtien muodostaa luottavainen suhde osallistujien kanssa, jotta pystyisimme vastavuoroisesti antamaan toisillemme jotain. Toivoin osallistujien

pystyvän olemaan luontevasti seurassani ja puhumaan minulle myös ikävistä ja vaikeista asioista. Lähdin rakentamaan luottamusta olemalla avoin, selkeä ja kärsivällinen. Koin tärkeänä ominaisuutena pyrkiä olemaan myös mahdollisimman luontevasti oma itseni eli mielsin aitouden luotettavuuden edellytykseksi. Tapasin jokaista osallistujaa useita kertoja, jotta vuorovaikutus kehittyisi ja jotta kuvaustilanteet muodostuisivat mahdollisimman luonteviksi.

*“Koen, että työni on erittäin hienovarais-
ta. Pieninkin virhe voi saada orastavan
luottamuksen hajoamaan ja epäilyksen
heräämään. Uskon, että pystyn parhaiten
luomaan luottamusta olemalla mahdolli-
simman aidosti oma, kiinnostunut itseni ja
olemalla alusta asti mahdollisimman avoin
projektini yksityiskohdista ja tavoitteista.”*

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 17.10.2018

Nautin luottamuksen tunteesta suuresti. Minulle on ensisijaisen tärkeää olla luotettava ja otan toisen ihmisen luottamuksen kunnialla vastaan pitämättä sitä itsestään-selvyytenä. Luottamuksen kehittymistä oli palkitsevaa seurata.

*“Tänään tapasin erään naisen ensim-
mäistä kertaa, ja hän suostui heti mukaan
projektiin, vaikka sanoin, ettei sillä ole kii-
rettä. Hän sanoin minulle, että hän näkee
minun silmistäni, että minuun voi luottaa.
Ehkä kauneimpia kohtelaisuuksia joita*

*minulle on sanottu! Haluan siis todellakin
olla tämän vieraan ihmisen luottamuksen
arvoinen.”*

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 7.11.2018

Asetin luotettavuudesta helposti myös paineita itselleni. Ymmärsin, kuinka luottamuksellista on, että tuntematon ihminen päästää minut sisälle kotiinsa. Projektin luottamuksellinen luonne ilmenee hyvin seuraavasta otteesta:

*“Menen hyvin “iholle”, kun kuvaan hen-
kilöitä heidän kotonaan. Ymmärsin sen,
kun tänään tapaamani nainen sanoi, et-
tei halua olla kuvattavana, jottei häntä
ja hänen kotiaan tunnisteta julkisessa
näyttelyssä. Hän selvitti, että synnä oli se,
että hän pelkää, että ihmiset saavat tietää
missä hän asuu, jolloin hänet saatettaisiin
helpommin vaikka ryöstää. Tämä tuntui
aika järkyttävältä, mutta oli hänelle hy-
vin konkreettinen, aiheellinenkin pelko.
Selitettyäni hänelle, etten anna hänen tie-
tojensa levitä mihinkään ja kuinka valoku-
vissakin voidaan säilyttää anonyymiteetti,
hän rauhoittui ja saattaa suostua. Hän kui-
tenkin piti ideaani merkityksellisenä.”*

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 17.10.2018

Koin suurta tarvetta olla painostamatta ketään osallistujista ja koin, etten olisi pystynyt toimimaan kenenkään tahdonvas-
taisesti. Tämä teki minusta välillä liiankin varovaisen enkä aina uskaltanut tehdä aloit-
teita, joita olisin halunnut.

“Minua mietityttää, miten pystyn luomaan niin luottavaisen tilanteen, että kuvattavat pystyvät olemaan luontevasti kameran edessä. Minun pitää puskea itseäni hie- man rohkeammaksi, mutta samalla olla myös kärsivällinen. Tilanne ei ole uusi vain osallistujalle, vaan myös minulle.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 19.9.2018

Joissain tapauksissa myös pohdin, saatoinko mennä liian pitkälle. Koin itseni helposti rasitteeksi osallistujille. Pelkäsin hyödyntäväni osallistujia niin, että he kokivat toimintani epämiellyttävänä eivätkä uskaltaneet sanoa sitä ääneen tai eivät ymmärtäneet tilannetta. Tällaisissa tilanteissa yritin luottaa omaan arviointikykyyni ja etenin mieluummin liian varovasti kuin rohkeasti. Aina en kuitenkaan tiennyt, miten toimia vaikeammissa tilanteissa. Olisin voinut pyrkiä vielä avoimempaan keskusteluun osallistujien kanssa.

“ – erityisesti yhden haastateltavan kanssa, joka on tällä hetkellä hyvin vaikeassa elämäntilanteessa, ja jonka mielialat vaihtelevat päivittäin. Välillä mietin, onko hänen kiusaamistaan vaivata häntä tässä tilanteessa projektillani, mutta toisaalta tiedän, että hän antaisi siihen hyvin tärkeän lisän. Toki etenen varovasti ja en tapaa häntä enää, jos hän niin päättää.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 15.10.2018

3.2.4 Empatia

Yhteistyön edellytys, empatiakyky, tarkoittaa myötälämisen taitoa. Empatia on kykyä asettua toisen osaan ja ymmärtää toista eli tietoisesti pohtia, mitä toinen ajattelee ja miltä hänestä tuntuu. Tämän edellytyksenä on kyky tunnistaa ja ilmaista omia tunteita. Empatian ansiosta ihminen osaa vaihdella käytöstään tilanteen mukaisesti ja osaa toimia suvaitsevasti sekä kärsivällisesti muita kohtaan. Empatia tarkoittaa toisen tunteiden ymmärtämistä, kun taas sympatia tarkoittaa toisen tunnetilan omaksumista. Kyky tuntee empatiaa lähtee liikkeelle toisen ihmisen kuuntelemisesta, sillä juuri kuunteleminen on toisen kohtaamista. Empatia on myös väylä luovuuteen ja mielikuvitukseen, sen pohtimiseen mitä toinen miettii ja aikoo. (Erkamo & Ulkuniemi 2013, 2–3, Simes 2019.)

Koin empatian yhdeksi tärkeimmistä työkaluista kohtaamisissa. Monia asioita ei voinut kysyä toiselta suoraan vaikuttamatta kärsimättömältä tai epäasialliselta. Monesti oli parempi vain arvailla, millainen mielentila osallistujalla oli ja millaiseen toimintaan hän kykeni sinä päivänä. Pyrin asennoitumaan osallistujien mielentilan mukaisesti; en oletanut samanlaista innokkuutta tai yhteisymmärrystä jokaisella tapaamisella. Empatia oli jonkin verran yksisuuntaista: minun tuli olla empaattinen kuunnelllessani osallistujien tarinoita ja huolia eikä toisinpäin. Totta kai osallistujat osoittivat minua kohtaan ystäväl-

lisyttä ja kärsivällisyyttä, mikä on myös empaattista toimintaa.

“Vaikka haastateltavat tulevatkin tutuiksi, jokaiseen tapaamiskertaan tulee kuitenkin varautua kuin aivan uuteen. Haastateltava saattaa olla huonolla tuulella, väsynyt, tai ylipäättään hän ei enää haluakaan olla mukana projektissa.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 15.10.2018

Voisin melkein sanoa, että projektini tärkein tavoite oli tutustua ihmisiin ja kuulla heidän tarinoitaan. Pidin tätä jopa suuremmassa arvossa kuin lopullisia valokuvia. Koin muodostavani useiden osallistujien kanssa aidon vuorovaikutussuhteen, joka perustui molemminpuoliseen luottamukseen. Projektin jälkeen jäin osittain kaipaamaan näitä ihmisiä ja mietin usein, mitä heille kuuluu.

“Projektin valmistuessa monen kohdalla on ollut haikeaa hyvästellä heitä. Minusta on ollut niin mukavaa tavata ihmisiä ja kuunnella heidän tarinoitaan! Juuri siksi aloinkin koko projektiin.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 28.11.2018

Pidän itseäni varsin tunneherkkänä ihmisenä. Aistin helposti toisten tunteet tai yleisen ilmapiirin, mikä vaikuttavat mielialaani huomaamattani. Empatia vaatii herkkyyttä ja kykyä arvioida tarkasti toisen ihmisen tunnetiloja ja ajatuksia (Erkamo ja Ulkuniemi 2013, 4). Empatiakyvyt olivat tässä

projektissa ensisijaisen tärkeitä, mutta välillä empatia muuttui sympatiaksi ja omakseen ihmisten tunteita heidän kertoessaan vastoinkäymisistään. Monet osallistujien kokemuksista olivat suuria suruja: läheisen menettämistä ja yksinäisyyttä. Näiden tunteiden kohtaamiseen minulla ei ollut työkaluja ja tunsin itseni voimattomaksi tällaisia tarinoita kuunnellessani. Ajattelin, että minun tulisi olla jotenkin avuksi näille ihmisille ja lohduttaa heitä, vaikka asia ei ollut näin.

“Osallistujia tavatessani mietin, miten osaan olla ottamatta heidän surujaan niskoilleni? He kun ovat kokeneet elämänsä aikana niin paljon menetyksiä, joita minä en osaa kuvitellakaan.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 5.10.2018

Niputan empatian alle myös erityisen tavan, jolla usein huomaan käyttäytyväni kohtauksissa. Kuuntelen ihmisiä aina mieluummin kuin puhun itse ja uppoudun toisten tarinoihin helposti niin, että melkein päunohdan itseni. Empaattisen kuuntelun kuvaillaankin olevan kykyä pystyä heittämään oma näkökulma syrjään ja asettua toisen osaan (Erkamo ja Ulkuniemi 2013, 4). Nautin tästä tunteesta suuresti ja pidän sitä samankaltaisena flow-tilan kanssa. Minun on tosin välillä vaikea “herätä” tästä tilasta ja siirtyä toimijan rooliin. Tämä tila luo minulle myös tietynlaista ulkopuolisuuden tunnetta, sillä olen tällöin ennemminkin objektiivinen seuraaja kuin toimiva subjek-

ti. Minua tämä ei sinänsä häiritse, mutta välillä epäilen, häiritseekö se muita tai estääkö se vuorovaikutusta.

“Olen miettinyt sitä, olenko tapaamisissa ns. sisällä vai ulkopuolinen. Olen luonnostani hiljainen ja otan aina kuuntelijan ja vastaanottajan roolin. Niinpä kyseessä on aina haastattelija-haastateltava -tilanne, vaikkei virallisesta haastattelusta olisi-kaan kyse. Kohtaamillani ihmisillä riittää usein asiaa, joten en ole kokenut tarvetta puhua itse paljoo ja jakaa omia kokemuksiani. Pitäisikö minun kuitenkin, jotta välilämme oleva suhde olisi hieman aidompi?”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 23.10.2018

Tämän projektin kohdalla sain huomata, etten kykene mekaaniseen työskentelyyn. Vaikka sain tapaamisista paljon, ne myös vaativat paljon ja joskus ollessani väsynyt minusta oli raskasta mennä tapaamaan osallistujia. En uskonut tapaamisen onnistuvan, jos olin itse huonolla tuulella. Alakuloisena tai väsyneenä kynnys kohdata ihmisiä kasvoi ja tulkitsin heidän reaktioitaan helposti negatiivisesti.

“Niinpä pystyn ottamaan enintään kaksi tapaamista yhtenä päivänä, aamupäivästä kun energiaa vielä riittää. Luulen, että muuten saattaisin sortua “liukuhihnatyöskentelyyn”, jossa en osaisi ottaa yksilöä huomioon.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 15.10.2018

En halunnut vaikuttaa kohtaamisiin mitenkään ikävällä tavalla. Projektin loppua kohden, kun aloin olla hyvin väsynyt, otin tästä hieman liikaa paineita. Vaikka projektin loppua kohden väsymys alkoi ottaa minusta vallan, jatkoin tapaamisia normaaliin tapaan. Sain kuitenkin huomata tapaamisten antavan minulle voimia ja iloa. Tunsin myös kiitollisuutta kuvattavia kohtaan, koska he luottivat minuun ja jakoivat aikaansa kanssani.

“Silti joka ikinen kerta olen lähtenyt tapaamisista hymyssä suin. Tapaamiset eivät ole vieneet vähäisiä voimiani, vaan päin vastoin tuoneet minulle kaipaamaani energiaa. Olen vain niin loputtoman kiitollinen siitä, kuinka tuntemattomat ihmiset ovat luottaneet minuun ja jakaneet elämäntarinoitaan. Puhuneet aidosti ja vaikeistakin asioista. Ja olleet kanssani valtavan kärsivällisiä erityisesti valokuvauksen kanssa.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 28.11.2018

3.2.5 Itsetunto

Vakaa itsetunto luo pohjan toisten ihmisten kohtaamiselle ja vuorovaikutussuhteen kehittymiselle. Itsetunto ei ole irrallinen kokemus itsestä, vaan se liittyy kiinteästi yksilön toimintaan suhteessa itsen ja muihin. Itsetunto muodostuu vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristön kanssa, mikä joko lannistaa tai rohkaisee yksilöä. Itsetunnon kehittyminen jatkuu läpi elämän. Itsetunnon teema nousi vahvasti esille aineistosta

ja koin sen määrittelevän osin sitä, kuinka toimin projektissa ja kuinka tulkitsin toimintaani. Herkkänä ja luovana ihmisenä olen saanut kamppailla itsetuntoni kanssa ja edelleen koen siinä olevan kehittämisen varaa. (Erkamo ja Ulkuniemi 2013, 5.)

Aiemmassa osiossa käsitelty empatiakyky edellyttää tervettä itsetuntoa. On esitetty, että empatia ja itsetunto olisivat toisiinsa vaikuttavia tekijöitä (Erkamo ja Ulkuniemi 2013, 5). Terveeseen itsetuntoon liittyy kyky asettua toisen ihmisen asemaan, käyttää toisen näkökulmaa ja tarkastella asioita toisen tilanteesta käsin. Terveen itsetunnon pohjalta yksilö pystyy eläytymään toisen osaan ilman pelkoa hajoamisesta, häviämisestä tai sulautumisesta toiseen ihmiseen. Kykyä eläytyä toisen kertomaan niin täydellisesti, että unohtaa helposti itseni, saattaa liittyä jollain tapaa itsetuntooni: en koe tarvetta tuoda itseäni esille, osittain myös heikon itsetunnon tai itseni vähättelyn vuoksi. Arvostan kuitenkin eläytymisen kykyäni, enkä toisaalta usko, etten omaisi sitä, vaikka olisin paljon itsevarmempi ihminen. Herkän luonteeni ansiosta minulla saattaa olla synnynnäisesti tällainen kyky eläytyä helposti toisen ihmisen kokemusmaailmaan. Luovuus, tunneherkkyys ja intuitio ovat kaikki vahvasti kytköksissä toisiinsa (Bastick 2003, 107).

Aineistoa läpikäydessäni huomasin toistuvan tavan, jolla tulkitsin toimintaani kielteisesti ja loin siten negatiivista kehää, jos en toimintaani niin vähintään ajatteluni. Koin monet toimintatapani jollain ta-

paa negatiivisina ja tulkitsin helposti myös muiden ajattelevan näin, vaikkei sille ollut perusteita. Minulla oli siis turhia ennakkoluuloja osallistujien asenteita ja reaktioita kohtaan. Ajattelin esimerkiksi osallistujien kokevan negatiivisena sen, että olen melko hiljainen.

“Ensimmäisen tapaamisen jälkeen olin varma, ettei hän aio osallistua, vaikka sanoikin harkitsevansa vielä asiaa.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 13.11.2018

Tutkiessani aineistoa itsetunnon näkökulmasta, kriittisyyttä itseäni kohtaan osoittavia otteita löytyi liioittelematta pitkä lista. Itsekritiikki on tärkeää, mutta nämä huomiot eivät välttämättä olleet ainoastaan esiin nostamiani haitallisia toimintamalleja tai virheitä, vaan luonteeni piirteitä, joita jälkeenpäin tarkasteltuna tulkitsin usein liian negatiivisesti. Yhtenä vahvana tekijänä nousi esiin ujous. Ujoudessa on toki harmillisiakin puolia, kuten jännittäminen ja pelko tuoda esiin omia mielipiteitä, mutta samoin siinä on hyvätkin puolensa: ujous voi olla myös muiden huomioimista ja hienovaraisuutta.

“Huomaan olevani ensimmäisillä tapaamisilla ujo ja hiljainen, jätän puheenvuoron toisille ja he saattavat hieman ihmetellä sitä. Toivottavasti se ei anna minusta liian ylpeää kuvaa.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 19.9.2018

Yleinen huono itsetunto on tietysti haitallista ja turhaakin. Vähättelen itseäni liian helposti ja kuvittelen, etten kykene mihinkään. Epäilen sitä, hyväksyvätkö muut minua ja pyytelen itseäni anteeksi. Olen osaava ammattilainen ja minun tulisi kyetä luottamaan ammattitaitooni.

“Pari ensimmäistä tapaamista ovat menneet oikeastaan paremmin, mitä pelkäsin.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 19.9.2018

“– – itse olen kokenut olevani lähinnä vaivaksi ihmisille.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 28.11.2018

Heikkoa itsetuntoa, ujoutta tai yleistä herkkyyttä heijasteleva jännittäminen oli ainoa asia, joka todellisuudessa saattoi vaikuttaa projektiin jollain tapaa negatiivisesti. Tässäkään tapauksessa en koe sen vaikuttaneen vuorovaikutukseen vaan ennemminkin lopullisiin kuviin, joiden kohdalla koen, että olisin pystynyt vielä parempaan. Jännitin kuvaamista kovasti, ehkä eniten koska olin asettanut itselleni tietyt tavoitteet sen suhteen. Toisaalta nämä tavoitteet kohtasivat kuvaustilanteissa toisen huomioon ottamisen velvollisuuden kanssa, minkä koin välillä ristiriitaisena asiana. Halusin esimerkiksi käyttää kunnolla aikaa kuvaukseen, mutten välttämättä tehnyt niin ollakseni rasittamatta osallistujaa. En uskaltanut ehdottaa ideaa, jonka kuvittelin mielessäni tai antaa suoria ohjeita, enkä ylipäättään ottaa ohjia käsiini.

Koin ohjaamisen jollain tapaa negatiivisena ja epäasiallisena.

“Olen kuvaajana yhä arka, enkä uskalla mennä tarpeeksi lähelle kuvattavaa. Usein minulla on mielessäni jokin idea, mutten välttämättä uskalla sanoa sitä ääneen.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 28.11.2018

Toisaalta nykyinen mediakuvastomme saattaa tarvita myös kuvia, joissa näkyvät kuvantekijän herkkyyt, epätäydellisyys ja haavoittuvuus. En ole täydellinen enkä vaa-di sitä myöskään kuvattavilta tai kuvilta. Olisin kuitenkin voinut toimia hieman rohkeammin ja heittäytyä enemmän kuvaustilanteissa, sillä osallistujat eivät koskaan pahastuneet yhdestäkään ehdotuksestani.

“Yleensä ihmiset ovat antaneet minun kuvata täysin vapaasti. Kukaan ei ole sanonut, elä kuvaa noin tai tuo tuntuu ikävältä. Kyseessä on siis ollut oma varovaisuuteni ja arkuuteni. Yksi nainen kammoksui kameraa eikä halunnut kasvojaan kuviin, mutta antoi minun sitten kuitenkin kuvata rauhassa häntä kun viimeisen kerran tapasimme.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 28.11.2018

Heikon itsetunnon sisältämän varovaisen ja epävarman käytöksen toinen puoli on liika itsetietoisuus ja itsekritiikkisyys sekä liian vaativien tavoitteiden asettaminen omalle tekemiselle. Kun en tunne itseäni tarpeeksi tai arvosta omaa jaksamistani, asetan helposti

yli-inhimillisiä tavoitteita ja työskentelen uupumiseen asti saavuttaakseni ne. Samalla saatan muuttua turhan kärsimättömäksi ja vaadin itseltäni aina vain enemmän, vaikka teenkin jo paljon. Siinä missä kevyen paineen on todettu tehostavan intuitiivista prosessia, jatkuva stressi toimii sille esteenä (Bastick 2003, 166).

Omat voimavarat ja luonteenpiirteet tulisi ottaa huomioon myös sosiaalisesta näkökulmasta. Pidän itseäni enemmän introverttinä luonteena, joka kyllä nauttii kohtaamisista, mutta usein myös väsy niistä helposti. Erityisesti tässä projektissa, jossa asetin itselleni paljon vaatimuksia tapaamisten suhteen, sain huomata niiden vievän voimavarojani. Tämä tuntui minusta ristiriitaiselta, sillä myös sain tapaamisista paljon. Käyttäydyin aina mahdollisimman huomioivasti ja sivuutin omat tuntemukseni sillä hinnalla, että uuvuin jonkin verran. Ehkä olisin voinut yrittää vähemmän ja antaa myös omien tunteideni näkyä enemmän. Olisin voinut keventää projektin työtaakkaa siinä vaiheessa, kun aloin väsyä.

“Sosiaaliset kohtaamiset vievät erittäin paljon energiaa, mikä yksin tekee tapaamisesta jo ikävän tuntuisen, vaikka mitään muita syitä ei olisi.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 9.11.2018

Luonteenpiirteisiin kohdistuva itsekritiikki on haitallista ja epäoleellista varsinkin työprojekteissa. Ihmisen luonne on pitkälti temperamenttiin perustuva eli synnynnäi-

nen ja näin ollen myös tietyiltä osin muutumaton. Tärkeintä on oppia hyväksymään oma luonteensa ja nähdä sen ominaisuudet heikkouksien sijaan vahvuuksina realistisissa mittasuhteissa. Psykologi Maslowin mukaan luovassa toiminnassa olennaista on uskallautua toimimaan vapaasti ja hyväksyä itsensä (Uusikylä 2003). Refleктоivan kriittikin tulisi kohdistua ennemminkin omiin taitoihin ja ammatillisiin toimintamalleihin.

3.2.6 Kehittymisen kokemus

Itsereflektio toimi tärkeänä osana projektia. Sen avulla kykenin heijastelemaan toimintaani ja vuorovaikutusta osallistujien kanssa sekä muuttamaan näitä tarvittaessa. En kokenut työpäiväkirjan kirjoittamista velvoitteena, vaan tärkeänä työkaluna reflektoinnille. Pohdiskelin asioita ja kirjoitin itselleni ylös kysymyksiä. Koin reflektiota edellyttävät oppimisen ja kehittymisen kokemukset tärkeinä motivaatioleni jatkaa työskentelyä ja kokea työni merkityksellisenä. Koin myös kaikenlaisten tuntemusten ja kokemusten esiin tuomisen mielekkäänä. Oman kehittymisen huomioiminen mahdollisti sen näkemisen, mistä olin lähtenyt liikkeelle ja mihin olin päässyt.

Kuten edellisessä osiossa ilmeni, asetin itseäni kohtaan varsin paljon kriittistä reflektointia projektin aikana. Vaikka itse-reflektio kallistui usein liikaa negatiivisen puolelle, koin silti ylipäätään reflektoinnin ja palautteenannon tärkeinä asioina. Ellen olisi kirjoittanut asioita ylös, ne eivät oli-

si hahmottuneet mielessäni niin selkeästi enkä olisi välttämättä kyennyt tarkentamaan huomioitani niihin ja korjaamaan ajatteluani. Ja vaikka negatiivista itsereflektiota oli enemmän kuin positiivista, välillä uskalsin myös kehua ja onnitella itseäni.

“Olen tyytyväinen siihen, miten projekti on edennyt. Olen toiminut mielestäni hyvin järjestelmällisesti ja ilman suurempia virheitä, ainakin tähän asti.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 23.10.2018

Yhtä lailla kuin itselle antamani palaute oli tärkeää, löysin suurta merkitystä myös muiden kommentteista. Ennen kaikkea palaute projektin osallistujilta oli tärkeää; halusin, että projekti muotoutuisi kokonaan vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa. Kiitosten saaminen osallistujilta tuntui palkitsevalta. Myönteinen palaute loi positiivista kierrettä vuorovaikutukseen. Tajusin harmillisesti vasta loppuvaiheessa projektia, että minun olisi kannattanut aktiivisesti kerätä osallistujilta palautetta. Olin toteuttanut jokaisen osallistujan kanssa näyttelyaiheeseen liittyvän nauhoitetun haastattelun, mutten ollut huomannut kysyä mitään itse tutkimuksen kannalta hyödyllistä, kuten osallistujien kokemuksia projektiin osallistumisesta. En myöskään tiedustellut erikseen osallistujilta palautetta tai kokemuksia projektista. Alla olevassa lainauksessa sain viimeisellä kuvauskerralla palautetta, jolla huomasi olevan suuri merkitys kokemukselleni toiminnastani.

“Kiitin häntä, kun hän uskalsi puhua suoraan. Miten antoisa keskustelu olikaan! Ehkä minun olisi tietoisesti pitänyt yrittää saada palautetta kaikilta. Jokainen suhtautuu kuvattava olmiseen eri lailla, eikä koskaan voi olettaa, mitä toinen ajattelee mistäkin. Keskustelu on siis tärkeää.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 17.12.2018

Koin myös projektin ulkopuolelta tulevan palautteen tärkeänä. Hyväksynnän ja kommenttien saaminen mentoriksi kokemaltani henkilöltä auttoi minua suhteuttamaan omaa tekemistäni. Tällaisiksi henkilöiksi mielsin graduohjaajani sekä valokuvauksen opettajani ja keskustelut heidän kanssaan loivat varmuutta tekemiseeni. Vaikka työskentelen mielelläni itsenäisesti, jossain vaiheessa projektia alan tulla sokeaksi tekemiselleni ja kaipaamaan kommenttia ulkopuolisilta ihmisiltä.

Jälkeenpäin ajateltuna olisin kaivannut tällaisia keskusteluja enemmänkin, kuten myös keskusteluja omia projektejaan toteuttavilta opiskelutovereilta ja kollegoilta. Olisi ollut hyödyllistä päästä keskustelemaan sekä kokemuksista että käytännön työskentelystä. Uuden ja haastavan projektin edessä koin itseni epävarmaksi ja kaipasinkin tukea, jota en aina osannut pyytää. Tämä mahdollisesti hidasti kehittymistäni tai ainakin kokemusta siitä. En kokenut jääväni yksin, mutta työskentelin hyvin itsenäisesti ja se kävi välillä raskaaksi.

“Kaikki vaikuttaa siis menevän edelleen suunnilleen täydellisesti projektini kanssa, mutta tunnen itseni väsyneeksi. Minulla ei ole mitään erityistä ongelmaa mihinkään liittyen, mutta kai tämä yksin puurtaminen vain alkaa hieman uuvuttaa.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 30.10.2018

Omien tunteiden esiintuominen ja purkamisen tuntuivat mielekkäältä työpäiväkirjaa kirjoittaessani. Usein jo tuntemusten nimeäminen riitti, eikä suuremmalle avautumiselle ollut tarvetta. Kirjoittamalla jonkin tuntemuksen ylös annoin itselleni tavallaan luvan kokea sitä. Tunteet ja oppiminen ovat kytköksissä toisiinsa: oppimisprosessi alkaa sillä hetkellä, kun siihen yhdistetään tunteita ja tunnetiloja (Bastick 2003, 87). Koin myös tarvetta selitellä ja järjeistää tunteitani ja kokemuksiani. Työpäiväkirjassani selittelin esimerkiksi itselleni sitä, että uusien ihmisten kohtaaminen on minulle raskasta, joten on ymmärrettävää, että väsyn.

Koin oppivani projektin myötä paljon ja kirjasin näitä havaintoja ylös. Huomasin esimerkiksi oppivani toimimaan varmemmin ennalta epävarmoissa ja erikoisissa tilanteissa. Projektini tavoitteita olivat oppia ja kehittyä ihmisten kohtaamisessa, henkilökuvauksessa sekä laajemmän projektin toteuttamisessa. Mielestäni saavutin nämä tavoitteet hyvin ja tiedostin asian jo projektin loppuvaiheilla. Silti pitkään projektin jälkeen minun oli vaikeaa onnitella itseäni tai huomioida kehi-

tystäni ja vasta jälkeenpäin olen kyennyt siihen kunnolla.

“Muistan, että istuin sohvan reunalla epä-mukavuudesta jäykkänä, enkä keksinyt mitään sanottavaa. Mietin, miksi ihmeessä olin edes siinä. Sen jälkeen ja viimeistään viimeisillä tapaamisilla olen alkanut heti luontevasti jutella enkä ole tuntenut oloani epä-mukavaksi. Joskus olen jopa vähän ajatellut, kuuluisiko minun olla jotenkin varovaisempi, mutta olen aina kokenut oloni tervetulleeksi. Olen hyvin iloinen tästä muutoksesta itsessäni.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 14.12.2018

Projektin myötä opin myös paljon kärsivällisyyttä sekä lempeyttä erityisesti itseäni kohtaan. Opin, että asetan itselleni helposti liian korkeat tavoitteet ja voin uhrata hyvinvointini saavuttaakseni ne. Opin siis kuuntelemaan itseäni paremmin ja huomioidaan voimavarani. Jossain vaiheessa projektia tuli vain hyväksyä realiteetit ja edetä niiden mukaan. Ymmärsin, että jotain jää aina puuttumaan ja pystyin käsittämään projektin ammatillisen kehitykseni kannalta tärkeänä kokonaisuutena.

Omaan kokemusmaailmaan kohdistuvassa tutkimuksessa on haastavaa ja monilta osin mahdotonta pyrkiä objektiivisyyteen. Tarkastelen omia kokemuksiani ja tarkasteluni on värjätynyt kyseisten kokemusten mukaan. On varmasti myös paljon asioita, joita en huomannut ollenkaan työskentelyssäni ja joita saatoinkin jopa

alitajuntaisesti piilottaa tarkastelultani. Joku muu huomioisi asioita eri tavalla kuin minä olen huomioinut. Pystyn arvioimaan ja tarkastelemaan kokemaani lopulta vain omien käsitysteni pohjalta.

“Koen, että on paljon seikkoja, joita en itse havaitse tai huomaa eritellä.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 14.12.2018

3.2.7 Toimintaa tukevat työkalut ja olosuhteet

Projektin aikana, kuten yleensäkin laajemmissa luovissa projekteissani, koin erittäin tärkeäksi selkeiden työskentelyvaiheiden ja -metodien luomisen. Olen melko tasapuolinen sekoitus järjestelmällistä ja luovaa ihmistä: en kykene luovaan työskentelyyn ellen ensin rakenna itselleni selkeää kehikkoa, jonka varassa työskennellä. Mahdollisuuksien rajattomuus ei luo vapauden tunnetta vaan ahdistaa minua – minun oli tärkeä tietää esimerkiksi aikataulu sekä tietyt puitteet jo projektin aluksi. Ensitapaamisten jälkeen loin itselleni selkeän mallin tapaamisten aikatauluttamisen ja sisällöllisen etenemisen suhteen. Näyttelytilan varasin jo projektin ensimmäisellä viikolla ja tiesin, että joulun mennessä kaikki kuvat tulee olla otettuna. Järjestelmällisyys loi ennen kaikkea mielenrauhaa, jonka turvin pystyin heittäytymään luovan tekemisen pariin. Tässä projektissa oli toki monta muuttuvaa, minusta riippumatonta tekijää, joten epävarmuutta piti myös oppia sietämään.

“Minusta tuntuu, että olen pääsemässä rutiiniin, jolloin minulla on enemmän varmuutta ensimmäisestä tapaamisesta lähtien.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 12.10.2018

Erityisesti valokuvauksen kohdalla koin suurta tarvetta valmistautua hyvin etukäteen. Olin kuvauksista hyvin epävarma ja jännitin niitä kovasti. Syynä olivat ennen kaikkea oma epävarmuuteni kuvaajana sekä muiden oletetut ennakkoluulot kuvauksista. Ajattelin, että minun tulisi olla tilanteessa hyvin itsevarma, mutten kokenut oloani ammattimaiseksi. Myös kuvien muodostama kokonaisuus huoletti minua etukäteen: en osannut arvioida, miltä kuvat tulisivat lopulta näyttämään kokonaisuutena.

Ennen kuvaustilanteita pyrin luomaan itselleni muistisääntöjä siitä, millaisia kuvia haluaisin ottaa. En kuitenkaan voinut kuvata kaikkea mitä halusin, vaan toimin tilanteissa osallistuja edellä. Muistutin itseäni ennen kuvauksia siis myös siitä, että minun tulisi olla mahdollisimman huomioiva kuvattessani. Koin painetta siitä, että osallistuja väsyisi tai ahdistuisi kuvaustilanteessa. Tämän estämiseksi minulle oli tärkeää keskustella kuvauksista osallistujien kanssa etukäteen.

“Minun tulee olla tarkkana siitä, mitä kaikkea saan kuvata ja kuinka kauan kerrollaan. Tuntosarvien tulee siis olla pystyssä koko kuvaamisen ajan. On tärkeää myös keskustella kuvaustilanteesta ennen kameran kaivamista esille: miten kuvatta-

va haluaa tulla kuvatuksi, millainen suhde hänellä on kameraan.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 12.10.2018

En pidä itseäni hyvänä muotokuvaajana siinä mielessä, että kuvattava istuisi eteeni ja kykenisin loihtimaan hänestä loistavan kuvan. Kuvaan mieluiten siten, että kameran ja jopa minun roolini kuvaustilanteessa on mahdollisimman pieni: mieluiten kuvaan pitkällä aikavälillä siten, että kuvattava melkein unohtaa läsnäoloni eikä katso kameraan. On parempi, jos voin luoda kuvaustilanteesta arkisen tilanteen, jossa kuvattava puuhailee jotain tai kokee muuten olonsa luontevaksi. Kuvaustilanteissa rakentamani luottamuksen tarkoitus on antaa kuvattavan olla oma itsensä seurassani, jolloin hänen ei tarvitse kokea tarvetta esittää mitään. Koen, että jos kuvattavat voivat olla aidosti itsensä, myös kuvista tulee aidompia, mitä usein tavoittelen.

Valitettavasti tämän projektin aikataulu ei mahdollistanut aina tällaista työskentelymetodia, vaan usein kuvat tuli ottaa melko nopealla aikataululla ja ne vaativat jonkin verran rakentamista. Toisin sanoen en voinut vain seurata kuvattavien toimintaa vaan jouduimme sopimaan että “nyt otetaan kuvia, joissa istut tässä ja teet tätä”. Kuvista tuli jonkin verran poseeraavia kuvia, jossa kuvattava katsoo kameraan, mikä ei ollut alkuperäinen tavoitteeni. Tiivis aikataulu tuotti minulle myös ahdistusta kuvaustilanteissa: jos aikaa olisi ollut enemmän, olisin varmasti ollut rennompi. Stressin tai egoa

uhkaavien tilanteiden (kilpailu, ulkoiset paineet) on todettu vaikuttavan intuitiiviseen ajatteluun negatiivisesti (Bastick 2003, 91). Turvallisissa, hyväksyvissä, leikkisissä ja hauskoissa ympäristöissä ego saa olla rauhassa ja luovalle ajattelulle on enemmän tilaa. Intuitiivisen työskentelyn kannalta on tärkeää, että tekijä saa rauhassa kokeilla asioita ilman pelkoa virheiden tekemisestä.

“Thanteellista olisi viettää kokonainen päivä kuvattavan kanssa ja tarkkailla hänen arjen liikkeitään. Sitten voisi ottaa silloin tällöin kuvan ilman mitään poseerauksia.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 17.10.2018

Nopea kuvaustyylillä ei sovi minulle myöskään sen takia, että minun tulee yleensä ottaa reilusti kuvia niin sanotusti lämmitellen ennen kuin kuvaaminen alkaa sujumaan ja pystyn kunnolla keskittymään kuvaamiseen. Sen lisäksi, että itse jännitän aluksi, myös kuvattava saattaa jännittää, enkä koe olevani kovin hyvä keskustelemalla rauhoittamaan toista samalla kun kuvaan. Tarvitsen rauhaa, keskittymistä ja hiljaisuutta. Rentoutuneessa tilassa on helpompaa havainnoida ympäristöä, mikä vaikuttaa myös intuitiiviseen prosessointiin (Bastick 2003, 183). Minun tulee saavuttaa tietynlainen keskittymisen taso onnistuakseni kuvaamisessa, enkä osaa käynnistää sitä kuin nappia painamalla. Tämä johtuu tietysti osittain kokemuksen puutteesta, mutta olen myös luonteeltani rauhallinen tyyppi, joka vaatii tietynlaista uppoutumis-

ta työskennelläkseen aidosti luovalla tavalla. Koen, että mitä useampia kuvauskertoja toteutan saman henkilön kanssa, sitä paremmaksi luottamus, keskittyminen ja sitä myötä kuvat kehittyvät. Useampi tapaaminen ja kuvauskerta olisivat olleet projektissa vielä antoisampia.

3.2.8 Läsnaolo intuition ilmenemismuotona

Läsnaolon merkityskategoria limittyy osin empatian kategorian kanssa (ks. kappale 3.2.4 *Empatia*) ja moni huomioistani olisi sopinut molempiin osioihin. Koin lopulta näiden kahden kategorian erittelemisen kuitenkin tärkeäksi. Empatian merkityskategoria liittyy yksinomaan vuorovaikutukseen, kun taas läsnaolon käsitän laajemmaksi termiksi. Läsnaolosta toki puhutaan usein juuri vuorovaikutustilanteiden yhteydessä, mutta määrittelen sen yleisemmin tässä tutkimuksessa tarkoittavan tietoista hetkessä olemista. Läsnaolo on vahvasti kytköksissä empatiaan ja empatia on edellytys läsnaololle vuorovaikutustilanteissa. Asiaa tarkemmin tutkaillessani huomasin, että myös muut aiemmin käsitellyistä kategorioista toimivat enemmän tai vähemmän edellytyksenä läsnaololle – eli intuitiolle. Nostankin läsnaolon kategorian aiemmin mainittujen hierarkkisesti tasa-arvoisten kategorioiden yläkategoriaksi. Läsnaolon käsitteen kohdalla siirrytään intuition edellytyksistä lähemmäs itse intuition kokemusta: jos minun tulisi määritellä omalla

kohdallani intuitiota vastaava kokemus, kutsuisin sitä läsnaolon kokemukseksi.

Läsnaolon käsitteen voi laajentaa tarkoittamaan myös empaattista suuntautumista luovan työn tai intuitiivisen prosessin objektia kohtaan. Bastickin mukaan empatia on intuitiivisen ajattelun yksi määrittävimmistä tekijöistä (Bastick 2003, 81). Hänen mukaansa intuitio on itse asiassa kykyä tuntea empatiaa ja empatia on suora väylä intuitioon. Puhuessaan empatiasta Bastick ei tarkoita vain suhtautumista toiseen ihmiseen, vaan laajemmin intuitiivisen prosessin kohteeseen, oli se sitten elollinen tai eloton. Tarkoitan tutkimuksessani läsnaololla sitä mitä Bastick tarkoittaa puhuessaan empatiasta. Empatia on kykyä tuntea vaistonomaisesti ja intuitiivisesti, mitä toinen tuntee. Empatia herättää tunteita, jotka sisältävät intuitiivista tietoa joiden kautta intuitiivinen toiminta tapahtuu. Monet alansa huipputekijät Nobel-voittajiin asti kuvaavat intuitiivisia kokemuksiaan siten, että he identifioituvat tekemisensä kohteen kanssa: taiteilijat ymmärtävät materiaalina ominaisuuksia ja tutkijat kykenevät näkemään atomitasolle asti. Kohteen ymmärtäminen muuttuu kokonaisvaltaiseksi ja kohteen ominaisuudet voi tuntea jopa fyysisesti kehossa. Intuitiivisille ihmisille on tavallista kyetä kinesteettiseen ajatteluun: visualisoimaan tai käsittelemään kohdetta mielessään muulla tavoin kuin sanallisesti (Mt., 280).

Vuorovaikutustilanteissa oma läsnaoloni on ennemminkin hiljaista ja rauhallista kuin huomionhakuista ja aktiivista. Koen

olevani enemmän läsnä, kun saan rauhallista tilaa ympärilleni ja kun minua kohtaan ei aseteta suuria oletuksia muun muassa siitä, mitä sanon ja kuinka paljon puhun. Päinvastoin, hieman nurinkurisestikin, ollessani läsnä oma roolini vuorovaikutus-tilanteessa pienenee, ainakin näennäisesti: olen ennemminkin tilanteen seuraaja ja saatan unohtaa oman toimijuuteni. Tämä ei tarkoita sitä, ettenkö huomioisi toista tai ettenkö olisi tilanteessa läsnä, vaan päinvastoin. Tältä osin läsnäolon kokemus on hyvin lähellä flow-tilaa, jonka monet luovan alan ihmiset nimeävät tuotteliaimmaksi ja miellyttävämmäksi työskentelyn muodoksi. Tässä saattaa olla kyse aiemmassa kappaleessa kuvaillusta intuitiivisesta toiminnasta, jossa se, kuka näkee ja se, mitä nähdään, muuttuvat hetkellisesti kokijan mielessä identtisiksi asioiksi. Empaattinen, tunnetason sitoutuminen toimintaan tehostaa intuitiivista ajattelua (Bastick 2003, 273).

“Huomaan, että uppoudun ihmisten tarinoihin niin, että tavallaan kadotan itseni hetkeksi. Nyökkäilen ja reagoin lyhyesti ja korkeintaan kysyn kysymyksiä. Melkeinpä unohdan hetkeksi kokonaan, miksi olen siellä ja mitä olen tekemässä. Tämä on vastakohta sille, että yleensä olen liiankin itsetietoinen. En tiedä onko tästä hyötyä työskentelyleni, mutta olen huomannut että minun on vaikeaa tavallaan herätä siitä tilanteesta ja ottaa ohjat omiin käsiini, alkaa toteuttaa haastattelua tai kuvaamista.

Se tuntuu jotenkin sivuseikalta.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 29.11.2018

Projektissa arvostin ihmisten tarinoita jopa projektin tavoitetta, eli valokuvanäyttelyä enemmän. Tämä vaati paljon läsnäoloa vuorovaikutuksessa, toisen kuuntelemista ja empaattista ymmärtämistä. Se, että toimin hienovaraisesti osallistuja edellä, saattoi heikentää lopullisten kuvien laatua, koska en uskaltanut tai halunnut tavoitella voimakkaasti omia näkemyksiäni. Kuten olen todennut, mielsin kuvat lopulta tois-sijaisiksi kohtaamisiini nähden. Ja ehkä on myös positiivista, että kuvissa näkyy mahdollisesti oma herkkyyteni. Ellen olisi ollut läsnä ja aidosti kiinnostunut ihmisten tarinoista, kuvien tuottaminen olisi ensinnäkin ollut haastavaa ja toisekseen kuvien koko olemassaolon syy olisi ollut minulle merkityksettömämpi ja kyseenalaisempi.

“Olen korostanut sitä, että tärkeintä on haastateltavan henkilön tarina, ja kuvat tulevat siinä ikään kuin sivutuotteita. Näin todella koen asian. Kuvat vain ilmentävät tätä tarinaa ja tekevät sen ymmärrettäväksi muillekin.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 17.10.2018

En osannut kuvitella meneväni tapaamisiin, ellen ollut niissä aidosti läsnä. Ellen kyennyt olemaan läsnä kohtaamisissa ja kuvaus-tilanteissa esimerkiksi väsymyksen takia, luovien ratkaisujen tuottaminen oli paljon vaikeampaa. Tekeminen tuntui silloin pa-

kotetummalta ja tukeuduin aiemmin hyväksi toteamiini työskentelymalleihin sekä muihin ”turva-asetuksiin”. Läsnäolon puuttuessa myöskään intuitio ja aito luovuus eivät päässeet toteutumaan.

”Uskon, että myös intuitiivinen työskentelyni kärsii, sillä tukeudun vanhoihin ja turvallisiin käytösmalleihin ja alan vain puurttaa päästäkseni aina yhdestä tilanteesta kerrallaan läpi. Luulen, että minusta voi myös aistia, etten ole täysin läsnä tilanteissa, – . Tämä vaikuttaa minun ja osallistujan väliseen vuorovaikutukseen.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 9.11.2018

Projektia toteuttaessani ja aineistoa läpikäydessäni minun on ollut vaikea löytää suoria esimerkkejä intuitiivisista kokemuksista. Pidän tätä aluksi ongelmallisena, mutta olen tullut siihen tulokseen, että intuitiioni luonne ei ole välähdyksenomainen vaan sitä voisi kuvailla ennemminkin hiljaiseksi tietämisiksi, joka kerääntyy huomaamatta. Jossain vaiheessa saatan huomata ajattelevani ajatusta, josta löytyy ratkaisu pitkään pohtimaani ongelmaan. Se ei tunnu suurelta oivallukselta tai älynväläykseltä, vaan siltä, kuin olisin oikeastaan aina tiennyt vastauksen enkä osaa määrittellä tarkkaa hetkeä, jolloin ajatus muodostui mielessäni. Intuitiivinen tieto saattaa tuntua siltä, kuin se ilmestyisi jotenkin maagisesti. Kaikki tämä tieto on kuitenkin jo olemassa hiljaisen tiedon muodossa, ennen kuin se ulottuu tietoiseen mieleen asti.

Koen hiljaisuuden hyvin tärkeäksi ele-

mentiksi luovassa työskentelyssäni. Olen huomannut toimintani jaottuvan jokseenkin kahteen vaihtelevaan olemisen muotoon: hiljaisiin, passiivisempiin kausiin ja luoviin, aktiivisempiin kausiin. Minulla meni kauan aikaa ymmärtää ja hyväksyä, että hiljaiset kaudet ovat luovuuden kannalta yhtä olennaisia kuin aktiivisemmat. Ajattelen, että aidosti luovat ideat kyllä tulevat, kun olen siihen valmis. Hiljaisuudella tarkoitan sekä ympäröivää hiljaisuutta että mielen hiljaisuutta. Pystyn työskentelemään paremmin, kun ympärilläni on hiljaista tai rauhallista. Työskentelyni vaatii hiljaisuuden mahdollistamaa tarkkaavaisuutta. Vietän paljon aikaa luonnossa, missä annan ajatusteni virrata vapaasti. Harrastan meditaatiota, joka rauhoittaa mieltäni, voimistaa läsnäolon kokemusta ja jonka koen tehostavan myös intuitiivisten kokemusten tavoittamista. Itseherkkyyden (*self-sensitivity*) kasvattaminen voi tehostaa intuitiota. Rentoutunut tila taas voimistaa itseherkkyyteen keskittymistä. Intuitioon pyrkimisessä on annettu seuraavanlaisia ohjeita: osallistujien tulisi rentoutua, antaa assosiaatioiden syntyä vapaasti ja odottaa spontaania oivallusta. Intuitio ei tule käskemällä. (Bastick 2003, 277.)

”En tahdo kontrolloida haastattelua liikaa ja saada aikaan vain tietynlaisia vastauksia. Kai tässäkin on kyse intuitiosta.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 17.10.2018

Vuorovaikutustilanteissa keskustelu on tietysti hyvin tärkeää. Aina en kuitenkaan kokenut pystyväni suoraan kysymään osallistujan mielipidettä enkä ehdottamaan hänelle omaa ideaani. Tilanteet olivat usein hienovaraisia ja vääränlainen tai liian suora kysymys olisi saattanut tuottaa kielteisen vastareaktion tai jopa väärinymmärryksen. Oli parempi, jos sain osallistujan ehdottamaan sitä, mitä hän itse halusi tai jopa sitä, mitä olin itsekin ajatellut. Koin tärkeäksi aistia myös toisen tunnetiloja ja sitä, kuka kaipasi enemmän ohjausta ja kuka taas vähemmän. Aistimiseen ja tietämiseen liittyi myös sen arvioiminen, missä toisen kärsivällisyyden ja jaksamisen rajat menivät. Se oli myös mukautumista: välillä minun tuli osata päästää irti valmiiksi miettimästäni suunnitelmasta ja heittäytyä hetkeen. Tietysti olin välillä hieman väärässä ja useinkin liian varovainen ilmaisemaan itseäni, mutta en kokenut tuntemuksieni johdattavan minua suoraan harhaan. Koin, että usein niistä oli enemmän hyötyä kuin siitä, että olisin suoraan vain kysynyt, kuten seuraavassa esimerkissä:

“Kyseisen naisen kanssa tilanteet ovat hyvin hienovaraisia, enkä missään nimessä voi sanoa “nyt tehdään näin” tai muutenkaan oikein ohjata tilannetta. Kysyin häneltä tapaamisen alussa, voisimmeko käydä kävelyllä hänen koiransa kanssa, ja minä ottaisin siinä samalla kuvia. Nainen valitteli kylmää ilmaa eikä puhunut asiasta sen enempiä. Noin puolen tunnin pääs-

tä, kun minun oli pian aika jo lähteä, nainen sanoi että nyt lähdetään ulos. Luulen, että jos olisin sanonut asiasta useamman kerran, nainen olisi saattanut ärsyntyä.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 25.10.2018

Läsnäolo mahdollistaa intuitiivisen tiedon vastaanottamisen, eli sen, että pystyn vain “aistimaan” tai “tietämään” mitä minun kuuluu tehdä. Koin tämän tietämisen tavan hyvin tärkeäksi vuorovaikutus- ja kuvaustilanteissa. Tietämiseni perustui tietysti myös siihen, mitä olin oppinut aiemmista kohtaamisista ja miten vuorovaikutustilanteet olivat edenneet. Loogisesti kerrytetty tieto, oppiminen, päättely ja aistiminen ovat myös tärkeitä intuition resursseja, eikä intuitio ole mitään selittämätöntä objektiivisesti vastaanotettua mystistä tietoa. Minun on kuitenkin vaikea määritellä, mitä tarkalleen ottaen tarkoitan tällä “tietämisellä” tai “aistimisella”. Koen sen liittyvän jollain tapaa kehollisuuteen ja erityisesti näkökykyyn, vaikka käsittelin aisteja ja kehollisuutta harmillisen vähän aineistoa kirjoittaessani. Kaikkea toimintaa ei kuitenkaan voi perustella tai pohjata selkeillä tapahtumaketjuilla tai loogisella ajattelulla. Intuitiivinen tietäminen saattaa toimia jopa loogista ajattelua vastaan. Intuitiivisen tiedon luonne ei ole verbaalista vaan tunteisiin ja kehoon koodattua (Bastick 2003, 300). Tämän vuoksi tiedämme aina enemmän, kuin osaamme kertoa.

“Kuvaajana koen tärkeäksi, että osaan aistia, kuinka paljon jokainen kuvattava on valmis heittäytymään tai sitten tarvitsee enemmän ohjausta.”

– Elli Alasaari, ote työskentelypäiväkirjasta, 14.12.2018

3.3 Synteesi eli kuinka saada ote intuitiosta

3.3.1 Intuition ominaisuudet

Tiivistäen muodostamani kahdeksan intuitiivisen toiminnan edellytyksiä kuvaavaa merkityskategoriaa ovat seuraavat:

Merkityksellisyys

Merkityksellisyys on tärkeä ominaisuus luovien ratkaisujen toteuttamisessa. Merkityksellisyyttä luovat mm. tunteet ja tekijälähtöinen toiminta. Merkityksellisyyden kokemukseen vaikuttaa myös muiden kokemus merkityksellisyydestä (yhteiskunnallinen vaikuttavuus, kuulluksi tuleminen).

Vuorovaikutuksellisuus

Projektin osallistajat toimivat osana projektin muotoutumista ja kehittymistä. Osallistujiin tutustuminen ja luottamuksen muodostaminen olivat tärkeitä asioita projektin onnistumisen kannalta. Osallistujien yksilöllinen kohtaaminen ja mukautuminen jokaisen tapaamiskerran mukaisesti oli oleellista.

Luottamus

Luottamus oli projektin ja vastavuoroisen yhteistyön suurin edellytys. Luottamuksen muodostuminen vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä. Luottamuksen kannalta on tärkeää kohdata toinen rehellisesti, avoimesti ja mahdollisimman aidosti.

Empatia

Empatia on luottamuksen tavoin vastavuoroisen vuorovaikutuksen edellytys. Empatia on toisen ihmisen mielentilojen ja näkökulman ymmärtämistä. Empaattinen toiminta liittyy uppoutumisen tunteeseen ja itsen unohtamisen kokemukseen. Liika empatia (sympatia) voi johtaa toisen mielialojen omaksumiseen ja omien voimavarojen sivuuttamiseen.

Itsetunto

Herkkyyks mahdollistaa empaattisen työskentelyotteen. Voimakas itsekriittisyys luo negatiivista kehää, estää toimimasta parhaalla mahdollisella tavalla, voi heikentää vuorovaikutusta ja toimii intuitiivista toimintaa estävänä tekijänä. Luovassa työskentelyssä on tärkeää hyväksyä ja hyödyntää omia luonteenpiirteitä.

Kehittymisen kokemus

Luova prosessi on jatkuvaa oppimista. Itsereflektio mahdollistaa oppimisen sekä kokemuksen omasta kehittämisestä. Kokemusten ja tunteiden esiintuominen sekä muilta saatu kehittävä palaute tehostaa kehittymisen kokemusta. Kokemus kehittämisestä toimii työskentelyä ja motivaatiota vahvistavana tekijänä.

Toimintaa tukevat työkalut ja olosuhteet

Selkeän toimintakehikon ja rutiinin luominen tukevat luovaa tekemistä, kunhan myös virheille, kokeiluille ja sivupoluille annetaan tilaa. Toimintaan valmistautuminen voi vähentää epävarmuuden tunnetta. Intuitiivisen työskentelyn kannalta liian voimakas ulkoinen tai sisäinen kritiikki tai paine on haitallista. Omien luovien toimintamallien ja itselle sopivien olosuhteiden tiedostaminen tukevat työskentelyä.

Läsnäolo

Läsnäolo on yksi intuitiivisen toiminnan muodoista. Läsnäolo edellyttää keskittymistä, rauhallisuutta ja empatiaa. Empaattinen suhtautuminen intuitiivisen tai luovan prosessin kohteeseen on läsnäolon ja intuition edellytys.

Kategorioista seitsemän ensimmäistä ovat tärkeydeltään ja tasoltaan tasavertaisia ja viimeinen kategoria eli läsnäolo toimii näiden yläkategoriana, sillä se kuvaa ennemminkin intuition kokemusta siinä missä toiset kategoriat kuvaavat intuition edellytyksiä. Kategorioiden vertaileminen tai paremmuusjärjestykseen asettaminen ei ole tämän tutkimuksen kannalta oleellista. Sen sijaan keskityn tutkimukseni synteesissä etsimään kategorioiden välisiä yhteyksiä.

Muodostamani kategoriat eivät ole toisistaan erillisiä vaan oleellisesti kytköksissä

toisiinsa olevia. Kuten olen kategoriaoisiossa todennut, esimerkiksi empatia vaatii luottamusta ja kehittymisen kokemus liittyy vahvasti itsetuntoon. Kaikki kategoriat limittyvät jollain tapaa toisiinsa ja monet huomioistani olisivat sopineet useamman kategorian alle. Tärkeää ei ole kategorioiden selkeärajainen erottelu toisistaan vaan juurikin niiden välisten yhteyksien huomaaminen. Mikään yksittäinen tekijä ei toimi intuition edellytyksenä, sillä intuitiivinen kokemus on monen eri tekijän summa (kuvio 2). Kategorioita tarkemmin tutkiessani huomasin useita ominaisuuksia, jotka toistuivat monissa, elleivät kaikissa kategorioissa. Tätä saattavat selittää osin käyttämäni sanavalinnat, mutta huomio kertoo myös intuitiosta ilmiönä. Intuitio on prosessina kokonaisvaltainen ja sen ominaisuudet ovat laajoja ja toisiinsa moniulotteisesti kytköksissä olevia (Bastick 2003, 48). Esiin nostamani kategorioiden väliset yhteiset ominaisuudet ovat seuraavat:

Empatia

Vuorovaikutus, kohtaaminen, vaikuttaminen, vastavuoroisuus, huomioiminen, arvostus

Merkityksellisyys

Luottamus

Keskittyminen

*Tarkkaavaisuus, syvällinen
ymmärtäminen*

Hiljaisuus

*Rauhallisuus, kiireettömyys, lempeys,
kuunteleminen*

Läsnäolo

*Uppoutuminen, heittäytyminen,
eläytyminen, mukautuminen, itsen
unohtaminen*

Herkkyyys

Kärsivällisyys, hienovaraisuus

Aitous

Luonnollisuus, avoimuus, rohkeus

Kehollisuus, aistit, tunteet

Selkeys

Järjestelmällisyys, valmistautuminen

Itsereflektio

Oppiminen, kehittyminen

Innostuminen

*Kiinnostuminen, kokeileminen,
leikkiminen*

Omalähtöisyys

Itsenäisyys, henkilökohtaisuus

Bastickin mukaan, jotta intuitiota voidaan määrittellä, tulee ensin eritellä kaikki siihen liittyvät ominaisuudet (Mt., 24). Bastick määritteli kattavassa tutkimuksessaan intuitiolla 20 ominaisuutta, joiden kautta hän käsitteli intuitiivista prosessia. Näitä ominaisuuksia olivat muun muassa välittömyys, tunnekytkös, kokemuksellisuus ja esitietoinen prosessointi. Muodostin oman intuitiivisen toimintani ominaisuudet suoraan aineistosta selaamalla merkityskategorioita läpi ja nostamalla esiin sanoja ja ilmiöitä, jotka toistuivat useammassa kuin yhdessä kategoriassa. Tämän jälkeen niputin yhteensopivat ominaisuudet toistensa kanssa muodostaakseni selkeitä kokonaisuuksia. Nämä kokonaisuudet eivät ole tärkeysjärjestyksessä enkä mitannut sitä, mitkä ominaisuuksista toistuivat eniten kategorioissa. Kokonaisuuksissa toistuvat useat merkityskategorioiden nimistä, mikä kuvaa hyvin sitä, kuinka kategoriat eivät ole erillisiä, vaan toisiinsa kytköksissä olevia. Kokonaisuudet kuvaavat intuitiivisen toiminnan ominaisuuksia omalla kohdallani. Käytän näitä ominaisuuksia intuitiivisessa ja luovassa toiminnassani. Koska intuitio on jokaisella hyvin henkilökohtainen ja uniikki, myös intuition ominaisuudet vaihtelevat yksilön mukaan. Intuition henkilökohtaisessa tarkastelussa on olennaista määritellä omaan intuitioon liittyvät enemmän tai vähemmän yksilölliset ominaisuudet. Näh-

Kuvio 2. Intuiitiivisen toiminnan edellytykset sekä niitä yhdistävät ominaisuudet. Intuitio on kokonaisvaltainen prosessi, jonka ominaisuudet ovat toisiinsa moniulotteisesti kytköksissä olevia. Intuiitiivinen kokemus on riippuvainen monista eri tekijöistä.

däkseni luettelemisani ominaisuuksissa ja myös universaaleja piirteitä, jolloin myös muut voivat löytää näistä kokonaisuuksista mahdollisesti yhden tai useamman yhtymä- tai vertailukohtaan tarkastellessaan omaa intuitiotaan.

Koen merkityksellisyyden ehkä tärkeim- mäksi intuitiooni liittyväksi ominaisuudeksi. Omalähtöisissä projekteissani pyrin merkityksellisyyden kokemuksen saavut- tamiseen ja koen tämän johtavan aidosti luoviin ratkaisuihin. Projektista riippuen muiden ominaisuuksien suhde todennäköi- sesti vaihtelee. Esimerkiksi tässä projektissa luottamus ja empatia olivat tärkeitä ominai- suuksia, jotka toistuivat liki jokaisessa mer- kityskategoriassa. Projektissa, jossa olisin toiminut lähinnä itsekseen, toiset ominai- suudet olisivat todennäköisesti korostuneet. Projektin kannalta vuorovaikutuksellisuus oli merkityksellisessä osassa ja hyödynsin sitä intuitiivisessa toiminnassani. Am- mensin omaa motivaatiotani osallistujien luottamuksesta ja yhteistyöstä. Annoin projektissa luovaa tilaa paitsi itselleni myös osallistujille ja heidän aktiivinen osallistu- misensa innosti minua. En usko, että olisin kokenut projektia yhtä merkitykselliseksi, ellei se olisi ollut merkityksellinen myös muille kuin itselleni.

Merkityskategorioita tarkastellessani huomasin monien vastakohtaparien esiin- tyvän tekstissä. Tällaisia vastakohtapareja olivat esimerkiksi rutiini–luovuus, valmis- tautuminen–heittäytyminen, ujous–rohkeus ja vuorovaikutus–itsenäisyys. Koin vasta- kohtaparien yhtäaikaisen läsnäolon usein ristiriitaisena – olin esimerkiksi liian herk- kä tilanteissa, joissa olisin vaatinut itseltäni rohkeutta ja toimin rutiininomaisesti silloin, kun olisin kaivannut heittäytyvämpää otet- ta. Myöhemmin olen ymmärtänyt tarvitse- vani vastakohtaparien molempia ääripäitä: luovuus on tasapainottelua näiden välillä. Luovilla tekijöillä on usein tunnerikkaampi kokemusmaailma kuin analyttisemmällä ihmisillä ja he ovat myös herkempiä ympä- ristön muutoksille. Monimerkitykselliset, vastakohtaiset käsitykset ja niiden ristiriit- taisuuksien kestäminen on nähty intuitio- ja luovuuden attribuutteina. Humanistisen psykologian tutkimussuunnan isä Carl Ro- gersin mukaan luova yksilö uskaltaa käyttää persoonallisuutensa ääripäitä ja kykenee hyödyntämään inhimillisen persoonallisuuden kaikkia puolia (Uusikylä 2003). Myös luova toiminta on usein ristiriitaisilta tai hämmäntäviltä tuntuvien asioiden yhdiste- lyä sekä näiden ristiriitojen hyväksymistä itsessä. (Bastick 2003, 107, 316.)

3.3.2 Intuition kehittäminen

Käsitan intuition kykynä tai ominaisuutena, jota voi kehittää (ks. *2.1.1 Intuition tarkastelun välineitä* s. 17). Tutkimukset viittaavat siihen, että intuitio on taito, jota voi harjoittaa (Raami 2015, 177). Intuitiivisen ajattelun kehittämiseen ei kuitenkaan ole olemassa vain yhtä kaavaa, sillä jokaisella ihmisellä on oma tapansa kokea intuitiota. Intuitiivisen työskentelyn (uudelleen)oppiminen on yleensä pitkälinen prosessi, joka vaatii usein yksilön maailmankuvan ja henkilökohtaisten työtapojen asteittaista muokkausta. Tärkeintä on olla avoin omaa hiljaista tietoaan kohtaan. Myös henkilökohtaisten työkalujen löytäminen havainnointia, reflektointia ja tiedonkeräystä varten on olennaista. (Raami 2015, 166–168, 194.)

Intuition kehittämiselle tulee antaa reilusti aikaa. Vaikka itse intuitiivinen prosessi on usein hyvin nopeakin, sitä edellyttävät tekijät voivat vaatia aikaa. En koe intuitiioni kehittyneen juuri tutkimuksen taiteellisen projektin aikana. Itselfreflektio rajoittui tutkimuspäiväkirjan melko epäsäännölliseen kirjoittamiseen, enkä ymmärtänyt intuitiota tarpeeksi tai tuntenut oman intuitiioni luonnetta. Lähelle on vaikea nähdä ja reflektointi on helpompaa sen jälkeen, kun itse prosessiin on saanut sopivasti etäisyyttä (Anttila 2005, 425). Jo työskentelypäiväkirjaa kirjoittaessani toki huomasin tiettyjen ominaisuuksien toistuvan, mutta minulla ei vielä tuolloin ollut välineitä käsitellä näitä huomioita. Tarvitsin irtautumista projektista sen päätyttyä ja laajempi reflektointi oli mahdollista vasta jälkepäin. Tutkimus-

ta tehdessäni olen syventynyt aineistooni, reflektoinut toimintaani ja perehtynyt intuition teoriaan, mikä mahdollistaa oman intuitiivisen toimintani kehittämistä.

Intuitiota oppii parhaiten ymmärtämään havainnoimalla omia luovia prosessejaan. Intuition kehittäminen lähtee liikkeelle itsereflektiosta, intuitio-ilmion yleisestä ymmärtämisestä sekä oman intuitiivisen toiminnan ymmärryksestä. Jotta voimme kehittää intuitiota, meidän tulee ensin tutustua omaan intuitioomme ja sille ominaisiin piirteisiin. Omasta toiminnastani löysin edellisessä kappaleessa mainitut 13 ominaisuuskokonaisuutta, jotka vaihtelevat intuitiivisesta toiminnasta riippuen ja ovat toisiinsa kytköksissä olevia. Esimerkiksi hiljaisuus ja merkityksellisyyden tunne ovat minulle vahvoja intuitioon liittyviä ominaisuuksia ja juuri tässä projektissa luottamus ja empatia korostuivat. Joku muu saattaa löytää viisi ominaisuutta, toinen taas sata. Tärkeintä on ymmärtää, mistä osasista juuri oma henkilökohtainen intuitio muodostuu. Ilman tätä ymmärrystä intuitio jää helposti epämääräiseksi ja käsittelemättömäksi möykyksi.

Huomasin intuitiivisuuden vaihtelevan projektin eri vaiheissa. Olin selvästi luovimmillani ennen projektin alkua, kun mahdollisuudet olivat vielä rajattomat, sekä projektin keskivaiheilla, kun rutini ja selkeät työvaiheet toivat varmuutta tekemiseen ja antoivat tilaa luovuudelle. Kun hahmotan tällaisten intuitiivisten tilaisuuksien mahdollisuuden projektin eri

vaiheissa, pystyn myös tarttumaan niihin paremmin ja antamaan niille tarpeeksi tilaa. Intuitiivisuus vaihtelee myös projektista riippuen, oli kyseessä sitten luova tai vähemmän luova projekti. Huomaan toimivani useammin intuitiivisesti valokuvateknessäni kuin tehdessäni suunnittelutyötä. Tämä johtuu mahdollisesti siitä, että olen jo melko rutinoitunut suunnittelija. En ole myöskään graafisen suunnittelun opinnoissani saanut varsinaisia työkaluja intuitiiviselle työskentelylle, jolloin intuitio on jäänyt suunnittelun kohdalla taka-alalle. Valokuvauksen pariin taas olen päätenyt paljon luonnollisempaa ja omaehtoisempaa kautta ja olen alusta lähtien tehnyt sitä intuitiivisemmin. Kuvaan usein tunnejohteisesti yrittämättä selittää tai järjeistää itselleni sitä, miksi kuvaan jotain. Myöhemmin tarkastellessani kuvia saatan huomata kuvien kertovan jotain oivaltavaa kuvaushetkellä kokemistani tunnetiloista.

Intuition kehittämisessä omien työskentelytapojen ja luonteenpiirteiden hyväksyminen on tärkeää. Intuitiota voi mahdollistaa antamalla sille tilaa: sen sijaan, että yrittää pusertaa ratkaisuja ongelmiin tai toimia selkeään mallin mukaisesti, välillä kannattaa antaa asioille aikaa ja antaa ongelmien muhia mielessä ilman pyrkimystä loogiseen ratkaisuun. Luovuutta edellyttävät toiminnot saattavat vaikuttaa turhilta, omituisilta tai järjenvastaisilta, mutta niille tulee antaa tilaa. Oman intuitioni kohdalla minusta saattaa tuntua siltä, etten tiedä, mitä odottelen, mutta minun on vain pa-

rasta olla ja odotella. Kiire rajoittaa luovaa ajattelua enkä saa pakottamalla tai kontrolloimalla mitään ihmeellistä aikaan. Projektissani annoin paljon tilaa astettaiselle kehitykselle: lopputulos ei ollut selkeäksi mietitty ja annoin projektin muotoutua myös osallistujien mukaan.

Itsevarmuus intuitiivisen prosessin käytössä opitaan sen onnistuneella toistamisella (Bastick 2003, 167). Onnistunut intuitiivinen kokemus tuntuu kokijastaan palkitsevalta kun taas epäonnistunut kokemus rajoittaa intuition käyttöä. Intuitio on kehollinen prosessi, siis herkkyyden kehittäminen kehollisia reaktioita kohtaan voi auttaa. Raamin mukaan intuition kehittämisessä havainnointi ja erottelukyky ovat tärkeitä työkaluja (Raami 2015, 169). Intuitiota ei tule sekoittaa puhtaisiin tunteisiin tai mielihaluihin eikä intuitio ole synonyymi järjenvastaisille, yliluonnollisiksi käsitetyille kokemuksille. Tiedostavan harjoittelun myötä on mahdollista tunnistaa ja erottaa intuitiiviset kokemukset muista kehon ja mielen ajatuksista ja tuntemuksista. Intuitio ei myöskään aina ole oikeassa, varsinkaan jos sen tulkintaan sekoittuu intuitiosta irrallisia tunteita, asenteita ja kokemuksia. Intuitiota pyritään usein turhaan järjeistämään. Tarpeeksi kauan havainnointia harjoitettuaan yksilö kykenee erottamaan, millaiset kokemukset ovat juuri intuitiivisia ja mahdollisesti hyödyllisiä. Hän kykenee ymmärtämään omia sisäisiä tiedonprosessointimenetelmiään ja pystyy havainnoimaan mielen eri tiloja. Huomiota

voi oppia suuntaamaan tietynlaisiin tunnetiloihin, jotka mahdollisesti herättelevät intuitiota. Kehollista tietoa, tuntemuksia, ja mielen eri tiloja voi havainnoida esimerkiksi meditaation, hengitys- ja tarkkaavaisuus-harjoitusten, syvärentoutuksen tai reflektionin kautta. (Raami 2015, 87, 172.)

Jokaisen on löydettävä juuri itselleen sopivat menetelmät intuition kehittämiseksi, mutta kevyestä ohjauksesta ja vertaistuesta voi olla apua. Jotta ymmärtäisimme omaa intuitiotamme, on hyödyllistä tutustua muiden kokemuksiin intuitiosta. On olemassa niin monia tapoja luoda kuin on tekijöitäkin ja on helpottavaa ymmärtää kivenkoviä ammattilaistenkin välillä kokevan ongelmia luovassa työskentelyssä. Toisten kokemusten kuuleminen auttaa ymmärtämään luovaan tekemiseen liittyvien kokemusten laajaa kirjoa ja yksilöllisiä eroja. Tutkimuksissa on todettu, että esimerkiksi ryhmäkeskustelut voivat olla hyvin arvokkaita tilanteita yksilöllisen intuition kehittämisessä, joskin niiden edellytyksenä on keskinäinen luottamus ja arvostus. (Raami 2015, 168–169.)

Luovuus on helppoa ja ihanaa, mutta luova työskentely ei aina ole – päinvastoin se saattaa tuntua ikävältä, ellei sen luonnetta ymmärretä. Opiskelija saattaa esimerkiksi ahdistua siitä, että jättää aina kaiken viime

tippaan, vaikka hänen luovuutensa vaatii todellisuudessa aikaa ja niin sanottua turhaa tekemistä. Vaikka intuitio on välitöntä tietoa, sen muodostuminen vaatii usein tietynlaista hauduttelua ulottuakseen tietoisuuteen asti. Maslowin mukaan luova ihminen uskaltaa olla välillä näennäisen laiska ja kerätä energiaa alituisen puurtamisen ja tuottamisen sijaan (Uusikylä 2003). Tämä on hyvä muistutus paitsi itselleni, myös varmasti monille muille luoville tekijöille.

Luovan alan ammattilaiset ovat yleensä kehittäneet toimivia työskentelymalleja, mutta opiskelijoilta tällaiset taidot puuttuvat. Luovuuden lähtökohtien ja oman luovan toiminnan ymmärtämiseen olisi hyödyllistä panostaa vahvemmin luovien alojen opetuksessa. Tämä vähentäisi myös intuitioon liitettäviä epämääräisiä ja negatiivisia oletuksia. Omissa graafisen suunnittelun opinnoissani painotettiin luovien työskentelymetodien opettelua sekä itse suunnittelutyötä, mutta olisin erityisesti opintojeni alkuvaiheissa kaivannut tällaista syventymistä omaan luovuuteen ja intuitiiviseen tekemiseen. Mielestäni tämä ei vaadi paljoa, yksinkertaisimmillaan se on kysymysten kysymistä: Millainen on sinun tapasi olla luova? Milloin olet luovimmillasi? Miten kuvailisit luovuuden kokemusta? Mikä saa sinut innostumaan?

4 Intuitio avautuu

4.1 Johtopäätökset

4.2 Antautukaa intuitiolle!

4.

4 Intuitio avautuu

4.1 Johtopäätökset

Intuitio on monien ominaisuuksien yhteisvaikutusta

Intuitio on välitöntä, kokonaisvaltaista, oivaltavaa ongelmanratkaisua ja ymmärtämistä, jota on haastavaa perustella loogisesti ja jonka alkuperää on vaikea jäljittää. Intuitio on kognitiivis-emotionaalinen mieli-keho-prosessi. Intuitiivinen tieto on kehollista tietoa: se liittyy tunteisiin, kokemuksiin, vaistoon ja empatiaan.

Tutkimuksessani muodostin aineistoni pohjalta seitsemän merkityskategoriaa, jotka ovat merkityksen kokemus, vuorovaikutussellisuus, luottamus, empatia, itsetunto, kehittymisen kokemus, toimintaa tukevat työkalut ja olosuhteet sekä läsnäolo. Nämä merkityskategoriat kuvaavat henkilökohtaisen intuitiivisen toimintani edellytyksiä erityisesti tässä projektissa. Merkityskategoriat eivät ole toisistaan erillisiä vaan toimivat vuorovaikutuksessa keskenään.

Intuition ymmärtäminen lähtee liikkeelle intuitiivista toimintaa kuvaavien ominaisuuksien erittelemisestä. Kokoamani merkityskategorioiden väliset intuitiivisen toiminnan ominaisuudet ovat vuorovaikutus, merkityksellisyys, luottamus, keskittyminen, hiljaisuus, läsnäolo, hienovaraisuus, aitous, kehollisuus-aistit-tunteet, selkeys, itsereflektio, innostuminen ja omalähtöisyys. Henkilökohtainen intuitiivinen kokemukseni muodostuu näiden ominaisuuksien yhteisvaikutuksesta.

Jokaisen ihmisen intuitiivinen kokemus on yksilöllinen ja intuitiivinen toiminta

vaihtelee projektin eri vaiheissa sekä projektista riippuen. Intuitio on kokonaisvaltainen prosessi, joka koostuu monien ominaisuuksien yhteisvaikutuksesta. Intuitiivinen kokemus on riippuvainen sitä edellyttävistä tekijöistä sekä niiden yhteisvaikutuksesta toimintaan. Olennaista on havainnoida, millaisista ominaisuuksista oma henkilökohtainen intuitio muodostuu.

Läsnäolo on intuition kokemisen muoto

Empaattinen ote luovan tai intuitiivisen prosessin objektia kohtaan, oli se elollinen tai eloton, on yksi intuition tärkeimpiä edellytyksiä. Läsnäolo on yksi intuitiivisen toiminnan muodoista ja juuri minulle ominainen tapa kokea intuitiota. Läsnäolo on tietoista hetkessä olemista ja empaattista suhtautumista intuitiivisen toiminnan kohteeseen. Oman läsnäolon luonne on rauhallinen: roolini vuorovaikutustilanteessa pienenee ja saatan unohtaa itseni keskittyessä toimintani kohteeseen. Läsnäoloa kokiessani olen lähimpänä sitä luovaa tilaa, jota koin lapsena luodessani leikkien kautta omia maailmojani. Koen olevani läsnäolon tilassa myös kenties aidoimmillani. Läsnäolon puuttuessa koen, että luovuus ei pääse toteutumaan parhaalla mahdollisella tavalla. Intuitioni luonne on välähdyksenomaisen oivaltamisen sijaan hiljaista tietämistä, jota käytin projektissani monissa hienovaraisuutta vaativissa tilanteissa.

Intuitiota on mahdollista kehittää

Intuitio on kyky tai ominaisuus, jota on mahdollista kehittää. Intuition kehittäminen edellyttää havainnoivaa itsereflektiota, intuition käsitteen ymmärtämistä sekä oman intuitiivisen toiminnan ominaisuuksien tuntemista. Intuition ja luovuuden kehittämisessä omien luonteenpiirteiden ja toimintamallien tiedostaminen ja hyväksyminen on tärkeää. Luonteenpiirteet voi mieltää heikkouksien sijaan vahvuuksina ja sisäiset ristiriitaisuudet kannattaa pyrkiä hyväksymään, sillä luovuus vaatii usein vastakohtapareja.

Intuition käsitteleminen luovan alan opinnoissa tehostaa intuitiivisen toiminnan hyödyntämistä luovassa työskentelyssä sekä vähentää intuition käsitteeseen liitettyjä negatiivisia ja epäselviä käsityksiä. Luovaan ja intuitiiviseen toimintaan saattaa liittyä ahdistavia kokemuksia, ellei näistä prosesseista ole tarpeeksi ymmärrystä. Erityisesti opintojen alkuvaiheessa, kun selkeät luovan työskentelyn ongelmanratkaisumethodit vielä puuttuvat, intuition käsittely ja ymmärtäminen voi olla antoisaa. Intuitiivisten kokemusten jakaminen luottavaisessa ympäristössä auttaa ymmärtämään omaa ja toisten intuition moniulotteista ja laajaa luonnetta.

4.2 Antautukaa intuitiolle!

Koen täyttäneeni henkilökohtaiset tavoitteeni sekä taiteellisen projektin että tutkimuksen suhteen. Projektini tavoite oli kohdata ihmisiä ja kehittyä siinä paremmaksi, harjoitella epävarmoissa tilanteissa toimimista sekä opetella laajan valokuvaprojektin toteuttamista. Tutkimuksen suhteen henkilökohtainen tavoitteeni oli tehdä omaa luovaa ja intuitiivista prosessiani ymmärrettävämmäksi. Onnistuin kohdistamaan toimintaani haluttuun suuntaan ja koen kehittyneeni paljon. Tämän lisäksi koen antaneeni mahdollisesti alustavia intuition tutkimisen työkaluja muillekin. Olen pyrkinyt purkamaan intuition ilmiötä ja näin ollen tehdä intuitiota helposti lähestyttävämmäksi. Intuitiosta puhutaan taide- ja muotoilualoilla sekä yleisesti yhteiskunnassa liian vähän ja varovaisesti, joten toivon tutkielmani herättelevän kaivattua keskustelua.

Luovassa prosessissa jotain olisi aina voinut tehdä paremmin. Jälkeenpäin minua on harmittanut erityisesti se, etten pyytänyt projektin osallistujilta suoraa palautetta. Tämä olisi ollut sekä tutkimuksellisesti että henkilökohtaisen ammatillisen kehitykseni kannalta varmasti antoisaa. Olisin voinut panostaa työskentelypäiväkirjaan vielä enemmän erittelemällä kokemuksiani tarkemmin ja kirjoittamalla ne ylös heti tapaamisten jälkeen. Tarkka kognitiivisten toimintojen sanallistaminen on toisaalta mahdotonta. Kokemus – edes oma – ei ole koskaan loppuun asti ymmärretty vaan se sisältää aina selkeiden käsitysten lisäksi

si epämääräisiä tunteita, mielikuvia ja aavistuksia (Laine 2010, 38). Myös kokemuksen sanallistaminen tuottaa omat haasteensa. Erityisesti intuition kokemisen sanallistaminen on haastavaa, sillä intuitiivisen kokemuksen luonne ei ole samalla tavalla lineaarista kuin sitä kuvaileva kieli on. Keho on resonoiva keskus tunteille ja kokemuksille, mutta jätin kehollisuuden ja aistit mitättömän pienelle huomiolle, vaikka niistä olisi voinut saada paljon kiintoisaa tietoa. Mahdollisessa jatkotutkimuksessa keskittyisin vahvemmin kehollisuuteen ja kirjaisin kokemuksiani ylös niitä kokiessani, enkä vasta jälkeenpäin. Toisaalta on tärkeää huomioida, että pakotettu introspektio intuitiivisen ongelmanratkaisun aikana saattaa heikentää intuitiivista prosessointia (Bastick 2003, 152).

Tutkimuksessani on vahva eettinen ulottuvuus. Halusin yhdeksän projektin osallistujan voivan luottaa minuun ja pyrin olemaan heidän luottamuksensa arvoinen. Projektin aiheen hienovaraisuudesta johtuen tämä tarve korostui erityisesti. Välillä toimin liiankin varovaisesti osallistujia kohtaan, enkä uskaltanut antaa suoria ohjeita tai toimia oma näkemykseni edellä. Tämä saattoi olla myös hyvä toimintatapa, joka tuotti juuri minun näköistäni visuaalisuutta. Kuvissani kuvattava on aina itseni sijaan ensisijainen ja oma herkkyyteni saattaa välittyä kuvaan arvostuksena ja tilan antamisena kuvattavalle. Yksi tavoitteistani oli kuvattavien oman äänen esiintuominen; ehkä kuvissa välittyi tasapuolisesti heidän äänensä omani kanssa.

Vaikka useat lopullisista kuvista ovat enemmän rakennettuja ja poseeraavia kuin mitä olin alun perin toivonut, jokainen kuvista pohjautuu kuvattavan tarinaan, persoonaan ja toiveisiin siitä, miten hänet esitetään.

Subjektiiivisuus toimi tässä tutkimuksessa sekä antoisimpana työkaluna että kriittisimpänä tutkimuksellisena haasteena. Intuitio on hyvin subjektiivinen kokemus, joten myös sen käsitteleminen subjektiivisesti on perusteltua. Subjektiiivisen kokemuksen erottelu tutkimuksesta oli toki haastavaa ja paikoitellen mahdotonta: tutkimus on kauttaaltaan subjektiivisesti väritynyt, mikä on sekä tutkimuksen vahvuus että sen heikkous. Tutkin omaa subjektiivista kokemustani, jolloin tutkimustulokset ovat suoraan yleistettävissä ainoastaan minuun. Jokainen kokemus on ainutlaatuinen, mikä on jo itsessään tutkimuksellisesti arvokasta. Toisaalta käsitysten intersubjektiiivisuuden perusteella – yhteisön jäsenillä on jaettuja käsityksiä – yksilön kokemuksen tutkimus tulee aina paljastaneeksi myös jotain yleistä. Laadullinen tutkimusprosessi on aina jossain määrin ainutkertainen, perussääntöjä luovasti soveltava ja uusia sääntöjä luova (Alasutari 1994).

Subjektiiivista tutkimusotetta edellytti aiheen lisäksi tutkimuksen kohdistuminen luovan työskentelyn lopputuotoksen sijaan itse luovaan prosessiin. Liian moni tutkielmaansa tekevä tyytyy tarkastelemaan luovan prosessinsa tuotoksia, kun jo prosessissa itsessään olisi paljon eri tasoja, joihin syvenytävä. Subjektiiivisuutta ei tarvit-

se turhaan karttaa luovuuden ja intuition tutkimuksessa. Luovien prosessien tarkkaileminen on antoisaa paitsi tekijälle itselleen myös mahdollisesti laajemmin tiedeyhteisölle. Mieleemme mahdollisuuksissa piilee suuri potentiaali, jota emme vielä ole osanneet tai uskaltaneet täysin hyödyntää.

Me olemme kaikki intuitiivisia olentoja, tiedostamme ja hyväksymme sen tai sitten emme. Intuitio on mukana kaikessa tekemisessämme ja se on luovan toiminnan perusta. Voimme antaa intuition vaikuttaa hiljaa taustalla tai sitten voimme ottaa sen tietoiseen tarkasteluun ja ymmärtää sitä paremmin, jolloin sen kehittäminenkin mahdollistuu. Jokaisen intuitio on ainutlaatuinen ja jokaisella on oikeus suhtautua intuition omaan tavallaan. Omaan intuitioni sukeltaminen on ollut erittäin mielenkiintoista ja koen, että tämä on vasta pidemmän oppimisprosessin alkua. Taiteellinen projektini oli alusta alkaen hyvin intuitiivinen: lähdin tekemään jotain, mikä yksinkertaisesti tuntui itselleni tärkeältä, enkä ole katunut päätöstäni. Ymmärrän paremmin omaa luovaa tekemistäni ja osaan antaa intuitiolleni tilaa ja aikaa. Opin, että hiljainen tieto on usein ylivaltaista loogiseen päättelyyn verrattuna. Tarkemmin pohdiskellessani huomaan tehneeni elämässäni intuition pohjalta valintoja, jotka ovat kantaneet minua pitkälle. Mielän itseni usein hyvin onnekkaaksi, mutta intuitiolla saattaa olla sormensa pelissä: olen vain sattunut tekemään oikeat valinnat, koska olen toiminut tuntemuksen pohjalta, jota en ole sen kummemmin osannut selittää.

*Lähdeluettelo
ja liitteet*

Lähdeluettelo

Painetut lähteet

Aaltola, Juhani; Valli, Raine (Toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. PS-kustannus 2010.

Alasuutari, Pertti: *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino 1994.

Anttila, Pirkko: *Tutkiva toiminta. Ilmaisua, teos, tekeminen*. Akatiimi Oy, 2005.

Bastick, Tony: *Intuition. Evaluating the construct and its impact on creative thinking*. Stoneman & Lang 2003.

Brady, Marjatta (Toim.): *Taide tiedon lähde*. Stakes 1998.

Erkkilä, Jaana: *Taiteellinen ajattelu muutostoimivana*. Teoksessa *Taiteen vallassa*. Toim. Erkkilä, Jaana; Haveri, Minna; Heikkilä, Elina; Seddiki, Pirjo. Lapin yliopisto 2016.

Eskola, Jari; Suoranta, Juha: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Gummerus Oy 2005.

Fuchs, Thomas: *Ruumiin muisti ja tiedostamaton*. Suom. Laura Oulanne ja Anna Ovaska. Julkaisussa *Niin & näin, Filosofinen aikakauslehti nro 103 4/2019, Tiedostamaton, trauma ja luovuus*.

Hamm, Kalle: *Tutkimus taiteellisessa työkentelyssäni*. Teoksessa *Kohtaamisia. Taiteen ja tutkimisen maastoissa*. Toim. Varto, Juha; Saarnivaara, Marjatta; Tervahattu, Heikki. Akatiimi Oy 2003.

Heikkinen, Hannu L. T.: *Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa*. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Toim. Aaltola, Juhani; Valli, Raine. PS-kustannus 2001.

Häkkinen, Kirsti: *Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsoaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin*. Jyväskylän yliopisto 1996.

Järvinen, Pentti; Järvinen, Annikki: *Tutkimustyön metodeista*. Opinpajan kirja, 2000.

Karisto, Antti: *Rajankäyntiä – Kognitiivisen, esteettisen ja moraalisen suhteista*. Teoksessa *Taide tiedon lähde*. Toim. Brady, Marjatta. Stakes 1998.

Koivunen, Hannele: *Hiljainen tieto luovuuden lähde*. Teoksessa *Taide tiedon lähde*. Toim. Brady, Marjatta. Stakes 1998.

Laine, Timo: *Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma*. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Toim. Aaltola, Juhani; Valli, Raine. PS-kustannus 2010.

Laukka, Maria: *Leikki leikin vuoksi, mutta taiteen tähden.* Teoksessa *Taide tiedon lähteenä.* Toim. Brady, Marjatta. Stakes 1998.

Lawson, Bryan: *How designers think. The design process demystified.* Architectural Press 2001.

Metsämuuronen, Jari (Toim.): *Laadullisen tutkimuksen käsikirja.* Gummerus Oy 2006.

Moilanen, Pentti; Rähä, Pekka: *Merkitysrakenteiden tulkinta.* Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2.* Toim. Aaltola, Juhani; Valli, Raine. PS-kustannus 2010.

Ovaska, Anna: *Johdatus ruumiilliseen ja kulttuuriseen tiedostamattomaan.* Julkaisussa *Niin & näin, Filosofinen aikakauslehti nro 103 4/2019, Tiedostamaton, trauma ja luovuus.*

Raami, Asta: *Intuition unleashed. On the application and development of intuition in the creative process.* Väitösteos, Aalto Yliopisto 2015.

Saarinen, Jussi; Taipale, Joonas: *Donald Winnicott luovuudesta.* Julkaisussa *Niin & näin, Filosofinen aikakauslehti nro 103 4/2019, Tiedostamaton, trauma ja luovuus.*

Sava, Inkeri: *Taiteen ja tieteen kietoutuminen tutkimuksessa.* Teoksessa *Taide tiedon lähteenä.* Toim. Brady, Marjatta. Stakes 1998.

Seppänen, Janne: *Visuaalinen kulttuuri.* Vastapaino, Tampere 2005.

Sutton, Asta: *Art and the unconscious: a semiotic case study of the painting process.* Väitösteos, Lapin yliopisto 2014.

Syrjälä, Leena; Ahonen, Sirkka; Syrjäläinen, Eija; Saari, Seppo (Toim.): *Laadullisen tutkimuksen työtapoja.* Kirjayhtymä Oy 1994.

Tirkkonen, Sanna: *Mitä filosofi tekee psykiatrisella klinikalla, Thomas Fuchs?* Julkaisussa *Niin & näin, Filosofinen aikakauslehti nro 103 4/2019, Tiedostamaton, trauma ja luovuus.*

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.* Helsinki 2013.

Uusikylä, Kari: *Onko luova hulluus mielen terveyttä?* Teoksessa *Kohtaamisia. Taiteen ja tutkimisen maastoissa.* Toim. Varto, Juha; Saarnivaara, Marjatta; Tervahattu, Heikki. Akatiimi Oy 2003.

Sähköiset lähteet

Burnette, Charles: *Intuition, imagination and insight in design thinking*. Academia 2013. https://www.academia.edu/3737350/Intuition_Imagination_and_Insight_in_Design_Thinking Haettu 14.4.2020.

Erkamo, Merja; Ulkuniemi, Maria: *Empatiataitoja etsimässä*. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö, HAMK 2013. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/61934/Erkamo_Merja_ja_Ulkuniemi_Maria.pdf?sequence=1&isAllowed=y Haettu 21.3.2020.

Raami, Asta: *Älykäs intuitio*. S&S 2016. <https://www.ellibslibrary.com/book/9789515239952> Haettu 14.4.2020.

Simes, Ilona Iida: *Empatia on selviytymisen edellytys*. Voima 19.2.2019. <https://voima.fi/artikkeli/2019/empatia-on-selviytymisen-edellytys/> Haettu 20.3.2020.

Tiuraniemi, Juhani: *Reflektiivisyys asiantuntijan työssä*. Teoksessa Niemi P. & Keskinen E.: *Taitavan toiminnan psykologia*. Turun yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja, 2002. 165–195. <http://tiuraniemi.fi/Ammaref.pdf> Haettu 13.1.2020.

Olen Elli Alasaari, 24-vuotias graafisen suunnittelun opiskelija. Toteutan **pro gradu** -tutkielmaani liittyen **valokuvanäyttelyyn**, johon **haastatelen ja valokuvaan yksin asuvia ikääntyneitä**. Teen yhteistyötä **Rovaniemen Suomen Punaisen Ristin** kanssa. Näyttelyn **tarkoitus** on tuoda esille ikääntyneiden kokemuksia, herättää yhteiskunnallista keskustelua aiheesta ja saada useampi ihminen alkamaan SPR-ystäväksi tai mukaan vastaavanlaiseen toimintaan. Mielestäni yhteiskunnassamme ei anneta tarpeeksi ääntä ja huomiota ikääntyneille. **Kaikenlaiset kokemukset** ovat tervetulleita, niin positiiviset kuin negatiivisetkin. **Kohtaan jokaisen haastateltavan omassa kodissaan, omalla itsenään**. Tapaamme vapaamuotoisesti muutaman kerran, minkä jälkeen haastateltava saa päättää, haluaako osallistua projektiin haastattelun ja/tai valokuvauksen muodossa. Projekti toteutetaan jokaisen haastateltavan kohdalla hänen haluamallaan tavalla. Tämän liitteen tarkoitus on esitellä projektini ja selvittää kaikki kohdat, joihin haastateltava voi päättää osallistua. **Tämä ei ole sitova sopimus. Jokaisesta tässä liitteessä sovitusta kohdasta voidaan sopia uudelleen ja haastateltava saa perua osallistumisensa projektiin missä vaiheessa tahansa.**

Tietoa projektista ja sen toteutuksesta

1. Toteutan projektini vuoden 2018 aikana. Tapaan Sinua mielelläni kerran viikossa, kun se Sinulle sopii. Tapaan mieluiten kotonasi, missä tahtoisin ottaa myös kuvat aiheen takia.
2. Mitään tietojasi ei luovuteta eteenpäin ilman suostumustasi. Yhteystietosi pysyvät salassa.
3. Varsinaisessa nauhoitetussa haastattelussa kyselen yksin asumiseen liittyviä asioita. Vastaat vain niihin kysymyksiin, joihin haluat. Nauhoitettu haastattelu on työskentelyni tukena, ja käytän siitä osia tutkimuksessani sekä näyttelyssä kuvien yhteydessä. Näyttelyyn tulevasta haastattelutekstistä sovitaan erikseen. Nauhoitetta ei luovuteta eteenpäin.

4. Tutkimuksessa ei mainita nimeäsi ja vastauksesi ovat anonyymejä. Nimesi mainitaan ainostaan näyttelyssä, ja vain jos suostut siihen.

5. Näyttely pidetään Rovaniemen ostoskeskuksessa tyhjässä liiketilassa helmikuussa 2019. Näyttely kestää muutaman viikon ajan ja on kaikille avoin.

6. Teen yhteistyötä Rovaniemen SPR:n kanssa. He auttavat minua löytämään haastateltavia ja järjestävät näyttelyn yhteydessä ystävöimintään liittyvän tapahtuman.

7. Projektiini osallistuu viidestä kymmeneen 70–95 -vuotiaasta henkilöä Rovaniemen ja Lapin alueelta.

8. Tällä hetkellä en saa rahoitusta projektiini, mutta aion hakea apuraha. Ottamani kuvat eivät tule kaupalliseen käyttöön.

Sopimuksen yksityiskohdat

- Suostun nauhoitettavaan haastatteluun, joka liittyy yksin asumisen kokemiseen. Vastaan vain niihin kysymyksiin, joihin haluan.
- Suostun valokuvattavana olemiseen ja kotini kuvaamiseen.
- Suostun kuvieni julkaisemiseen näyttelyssä.
- Suostun nauhoitetusta haastattelusta otetun lyhyen tarinan liittämisen kuviini näyttelyssä. Haluan, että tarina hyväksytetään minulla.
- Suostun nimeni julkaisemiseen näyttelyssä. Pelkkä etunimi ja ikä
- Kuviani saa käyttää painetussa ja sähköisessä tutkimuksessa (nimeä ei julkaista).

- Kuviani saa käyttää kuvaajan sähköisessä tai painetussa portfolioissa (nimeä ei julkaista).
- Kuviani saa käyttää SPR:n ystävöiminnan edistämässä (nettisivut tai tapahtumajulisteet, nimeä ei julkaista).
- Haluan, että näyttelyyn tuleva(t) kuva(t) hyväksytetään minulla.
- Tahdon kuvista itselleni kopion painettuna sähköisenä osoitteeseen: _____

Haluan sopimuksesta kopion myös läheiselleni, yhteystiedot:

Lisähuomioita:

Sopimuksesta otetaan kopio Ellille, eikä sitä näytetä muille.

Rovaniemi, syksy 2018

Osallistujan nimi ja allekirjoitus

Elli Alasaari

Elli Alasaari / ellialasaari@gmail.com / 0440427077

Suuri kiitos Sinulle projektiini osallistumisesta!

Elli Alasaari 2018

” Minähän olen semmonen niin sanotusti puoli-hullu ihminen. (*nauraa*) Ihastunu kaikenlaiseen näyttelemiseen ja itseäni vähän niinku esille tuomiseen niinku ne aina sanoo mulle. Olen ollu Jokkakalliolla näytelmäporukassa näiden asukkaiden kanssa ja sitten tuolla Akselissa myöskin palvelutalossa näytellyt heidän kanssaan ja laulan sielä ja semmosta kaikkia. Ja sitten sielon 88-vuotias herra jota myöskin autan. Apteekki- ja muissa asioissa.”

”Miksi sulle on niin tärkeää auttaa toisia?”

”No se on varmasti jääny se auttamisen halu minulle tai tarve ihan silloin pienenä kun asuin lastenkodissa niin tota piti aina pitää niinku pienemmistä huolta. Ni se on sitte niinku jääny minulle. Nyt ne on kyllä tarve menny toisipäi että vanhemmista pitää pitää huolta. Se on minulla semmonen... asia.”

Elli Alasaari 2018

” Vanhus on kokenu ja haluais tietenki jättää sille nuorelle jotaki evästä elämää varte. Ja nuori on taas vähän arka – että tämä väli pitäs saaha yhistetyksi että tosihaanki se menis se kokemus mitä sillä vanhuk-sella on nii se nuorelle – vaikka sitä ei tarvi kaikkia ikkää kantaa – mutta kuitenkin jotain sais semmosta evästä elämää varte jota hän tarvittee varmaan pitkän elämän aikana ja toisella sitä on.”

”Tuntuuko että nytte, nyt sitte ikääntyneiden ja nuorten välillä on semmonen niinkö kuilu että ei kohtaa niin?”

”No minä en voi sanoa että on mutta kovasti pelekään että tämä aikakausi mikä nyt on eletävänä niin se on niin nopiaa mennee ja se pysähtyminen jääpi sitte ja vanhus jää kattomhaan kaikkine niine. Kauhian hyvä elämän eväs löytyy sieltä vanhukselta aivan varmasti. Suurella elämäkokemuksella saanu sen aikaan. Ja jota nuori tarvittis vaikka tämä aikakausi on kyllä erilainen ku sillon on ollu. Siitäkin huolimatta.”

” Tämä maisema tänne etelään, tuo vaara tuolla tai-
vaanrannassa ja sininen joki tuolla ja tämä ranta-
ruohikko ja rannan puut. Tää on yksin asuessa niin tää
täyttää tätä elämää. Koska keväällä näkee kun jäät lähtee,
tulee ensimmäiset hiirenkorvat, aurinko nousee ja kaikki
viheriöi ja näkyy lintua, näkyy jäniksiä tässä ja. Ja sitten
näin syksyllä taas maisema muuttuu, puut ovat paljaana
jo ja lunta alkaa tulla. Ja lopuksi niin talvella paksu lumi
peittää ja keskitalvella aurinkokaan ei paista mutta sitten
uudenvuoden jälkeen ensimmäisen kerran näkee aurin-
gon nousevan. Ja taivaan värit, revontulet, ukkospilvet,
sininen korkea taivas, kaikki vaihtelee. Tämä avaruus
tämän asunnon seinien sisältä nähtynä, tästä ikkunasta,
tämä on iso asia. Ja tässä, koska tämä on vanha perintö-
tila, monen sukupolven aikana, tässä on ihmisiä, aikuisia,
lapsia vuorollansa kulkenu ja joella soudellu niin tämä on
tämmönen elämän kokemus, kokonaisuus. Ja se täyden-
tyy näiden seinien sisällä oman elämän muistoilla ystä-
vistä maailmalla, puolison ikävästä, poismuuttaneista
lapsista. Illan hämärtyessä verhot suljetaan ja omat muis-
tot palaavat mieleen ja täyttävät elämän. Ympäristö hilje-
nee ja suru, kaipaus, yksinäisyys syvenee.”

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND